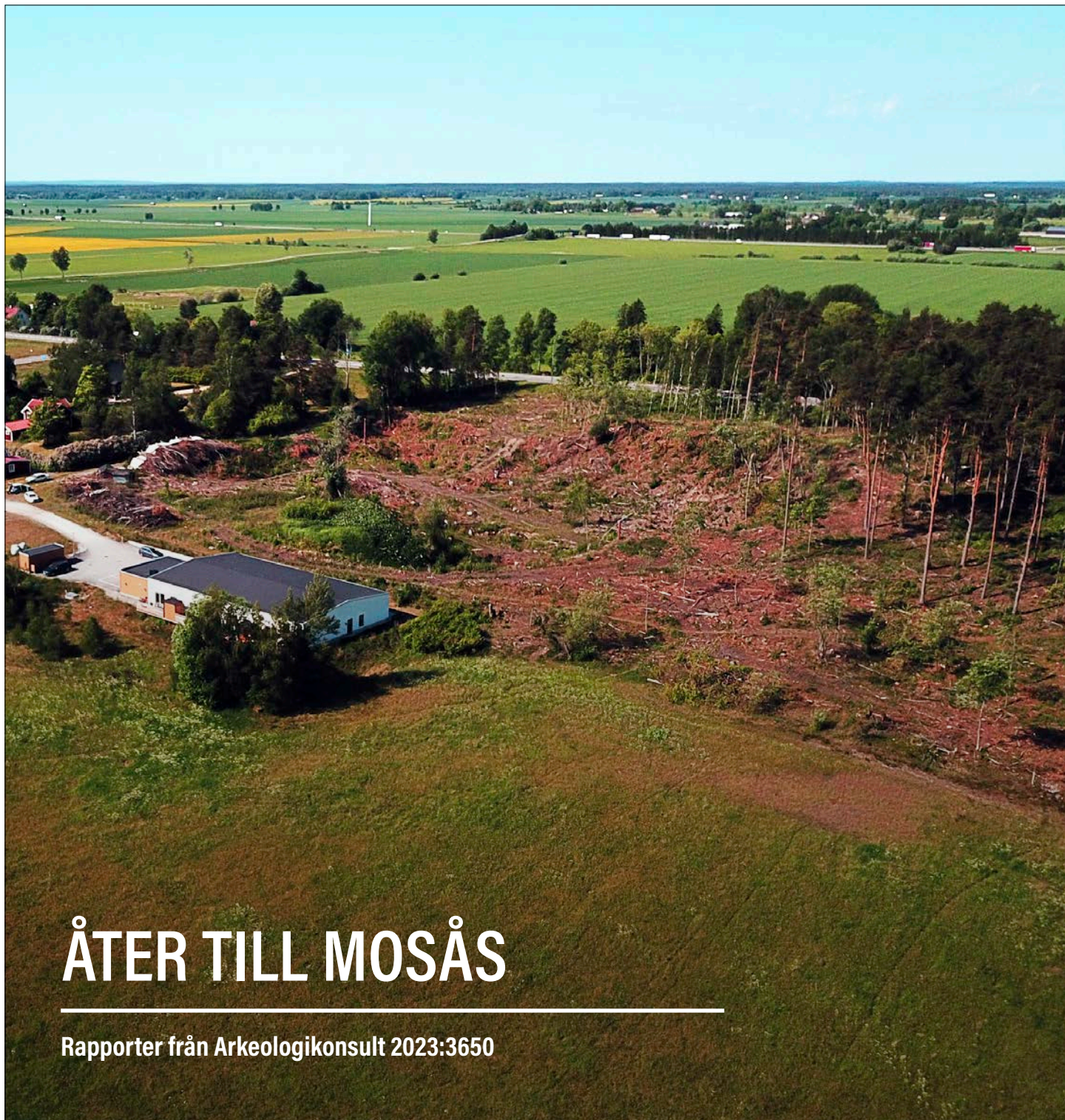

ÅTER TILL MOSÅS

Rapporter från Arkeologikonsult 2023:3650

Arkeologisk utredning etapp 1 och 2

Lämning L1980:2019

Fastighet Mosås 1:207, Törsjö 5:9

Mosjö socken

Örebro kommun

Örebro län

Projektnummer 3650

Författare Hampus Norrgren

Arkeologikonsults projektnr:	3650
Uppdragsgivare:	Länsstyrelsen i Örebro län
Länsstyrelsens diarienummer:	431-1193-2023
Länsstyrelsens beslutsdatum:	2023-04-11
Uppdragsnr i KMR:	202300649
Företagare:	Törsjö fastighetsutveckling AB
Län:	Örebro
Landskap:	Närke
Kommun:	Örebro
Socken:	Mosjö
Fastighetsbeteckning:	Mosås 1:207, Törsjö 5:9
Berörd lämning, KMR:	L1980:2019
Typ av undersökning:	Utredning, etapp 1 och 2
Undersökningstid, fältarbete:	7-16 Juni 2023
Inmätningssmetod:	RTK-GPS
Koordinatsystem:	SWEREF99 TM
Höjdsystem:	RH 2000
Projektledare:	Hampus Norrgren
Rapportansvarig:	Hampus Norrgren
Fältpersonal:	Hampus Norrgren, Niklas Jägstrand
Planer och layout:	Sverker Holmqvist
Kvalitetsgranskning:	Johan Blidmo
Fynd:	Enstaka fynd samlades in men har sedan gallrats

ARKEOLOGIKONSULT

Karins väg 5, 194 61 Upplands Väsby
Tel: 08-590 840 41
www.arkeologikonsult.se

Fastighetskartan (Topografi 10 och Fastighetsindelning): ©Lantmäteriet
Drönarbild: Spridningstillstånd Lantmäteriet, ärendenummer LM2023/033322
Omslagsbild: Drönarfoto över område A. Bilden är tagen från nordöst.

Upphovsrätt, där inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY.
Villkor finns tillgänglig på <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>

ÅTER TILL MOSÅS

Rapporter från Arkeologikonsult 2023:3650

Arkeologisk utredning etapp 1 och 2

Lämning L1980:2019

Fastighet Mosås 1:207, Törsjö 5:9

Mosjö socken

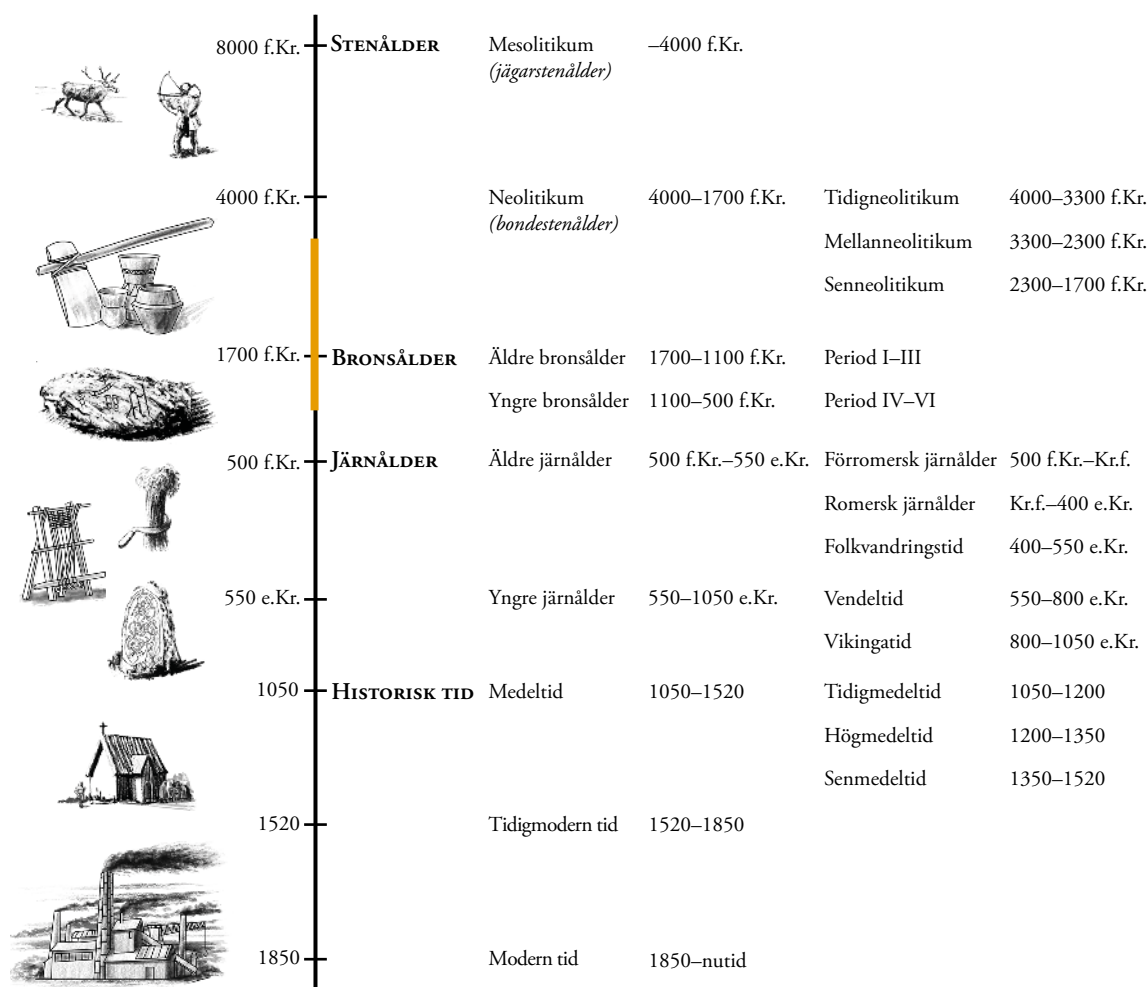
Örebro kommun

Örebro län

Projektnummer 3650

Författare Hampus Norrgren

ANTIKVARISK BEDÖMNING

Antikvarisk bedömning anger hur man enligt kulturmiljölagen (1988:950), och till viss del även skogsvårdslagen (1979:429), bedömt lämningen och dess eventuella lagskydd vid registreringstillfället. Den slutgiltiga bedömningen görs alltid av Länsstyrelsen.

Fornlämning är en lämning som omfattas av skydd enligt kulturmiljölagen. För att en lämning ska kunna bedömas som fornlämning krävs att den tillkommit före 1850, är en lämning efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergiven. Det är förbjudet att utan tillstånd från Länsstyrelsen rubba, ta bort, gräva ut eller på annat sätt ändra eller skada en fornlämning.

Möjlig fornlämning innebär att man vid registreringstillfället inte kunnat ta ställning till om lämningen är en fornlämning

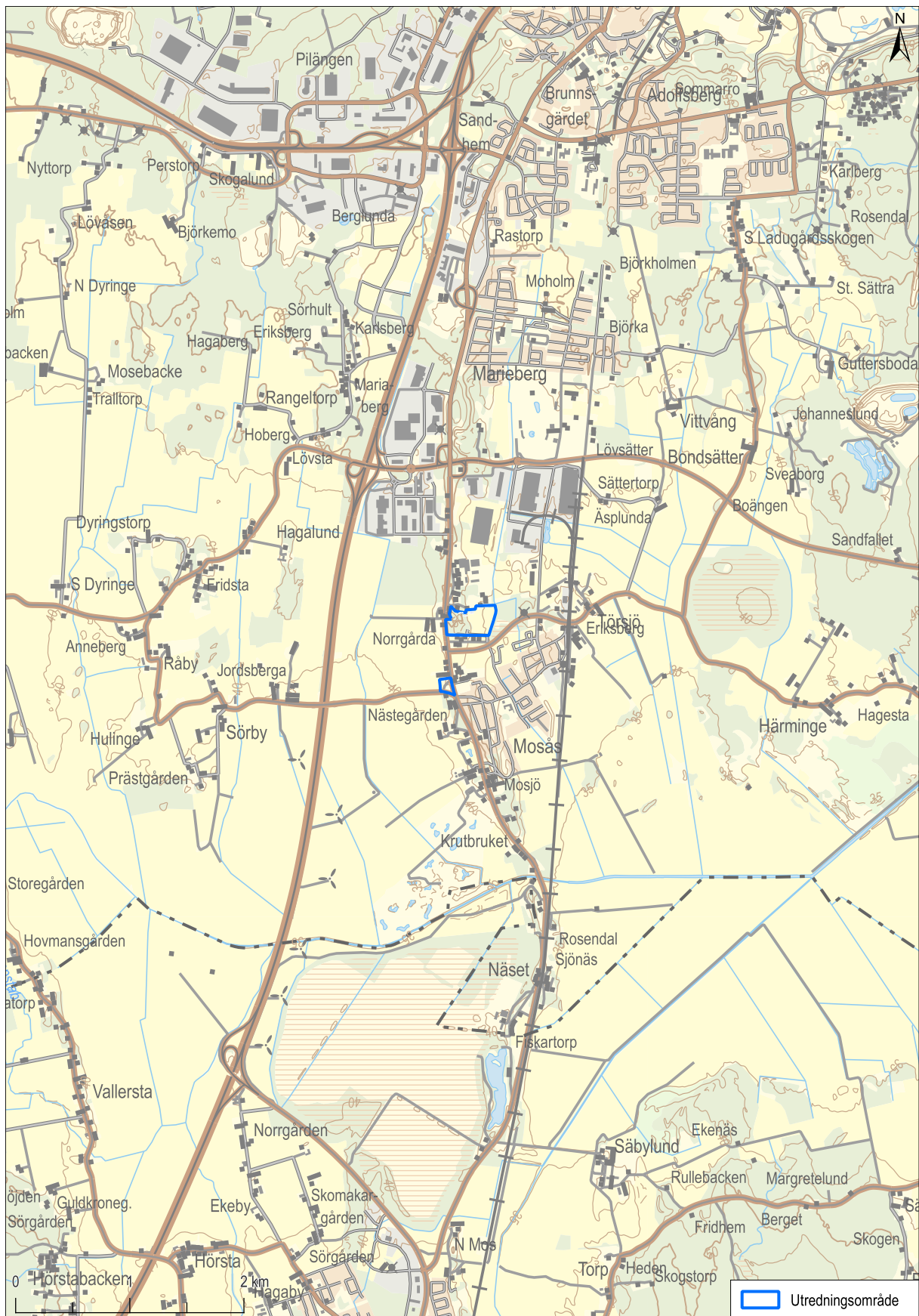
eller inte. Lämningen måste vara bekräftad i fält. Möjlig fornlämning kan även anges för en lämning som har undersökts i samband med en arkeologisk undersökning, men där man inte fastställt lämningens utbredning.

Övrig kulturhistorisk lämning används för kulturhistoriska lämningar som har tillkommit efter 1850, men som ändå anses ha ett antikvariskt värde. Bedömningen används även för vissa lämningar som inte uppvisar fysiska spår, till exempel fyndplats eller plats med tradition.

Ingen antikvarisk bedömning används för lämningar som blivit helt borttagna genom en arkeologisk undersökning eller förstörda. Inget skydd enligt kulturmiljölagen kvarstår. Lämningar som endast är kända via kartmaterial, skriftlig eller muntlig källa och inte har kunnat återfinnas i fält, kan inte heller ha en antikvarisk bedömning.

INNEHÅLL

SAMMANFATTNING	7
INLEDNING	8
TOPOGRAFI OCH FORNLÄMNINGSMILJÖ	9
Topografi	9
Fornlämningsbild.....	11
GENOMFÖRANDE	14
Kart- och arkivstudie.....	14
Inventering	14
Utredningsgrävning och söschaktning.....	14
Metalldetektering.....	14
Fyndhantering och konservering.....	14
Avvikelser från undersökningsplanen	14
RESULTAT	15
Kart- och arkivstudie.....	15
Besiktning och fältinventering	16
Utredningsgrävning	17
AVSLUTANDE DISKUSSION.....	25
REGISTRERING I KULTURMILJÖREGISTRET	26
REFERENSER	28
Litteratur	28
Digitala källor	28
Äldre kartor	28
BILAGOR.....	29
Bilaga 1. Schakt	29
Bilaga 2. Kontexter	33
Bilaga 3. Fyndtabell	35
Bilaga 4. Arkeobotanisk analys.....	36
Bilaga 5. ¹⁴ C-analys	38

Figur 1. De två utredningsområdena markerade mot bakgrund av Terrängkartan. Skala 1:50 000.

SAMMANFATTNING

Arkeologikonsult har under juni månad 2023 utfört en arkeologisk utredning etapp 1 och 2 inom fastigheterna Mosås 1:207 och Törsjö 5:9 i Örebro kommun, Örebro län. Den arkeologiska utredningen innefattade kart- och arkivstudier, fältinventering, metalldetektering och sökschaktning av två utredningsområden (A och B) som låg direkt norr (A) respektive väster (B) om tätorten Mosås.

Under utredningen påträffades två förhistoriska kokgropar, en möjlig grop ämnad för garveri och två ej sedan tidigare kända historiska husgrunder inom område A. Kokgroparna daterades genom fynd och ¹⁴C-analys till övergången mellan tidig och mellan-neolitikum. Husgrunderna kan genom kartstudier och fynd dateras till slutet av 1700- till början av 1800-talet.

Inom område A genomfördes en besiktning av det sedan tidigare registrerade gravfältet L1980:2019 och den historiska husgrunden L1980:6534. Vid besiktningen kunde gravfältets utbredning utökats

då en grav påträffades strax nordväst om gravfältets ursprungliga utbredning. Den historiska husgrunden L1980:6534 fick också en ändrad position då husgrunden låg några meter öster om punkten i Kulturmiljöregistret.

Inom område B påträffades inga lämningar av förhistorisk eller kulturhistorisk karaktär. Området var kraftigt påverkat av historiska och moderna aktiviteter och en stor del av områdets ursprungliga markyta hade förstörts eller skadats av olika ingrepp.

I Kulturmiljöregistret (KMR) har de två förhistoriska kokgroparna och den tidigmoderna avfallsgropen registrerats som boplatslämning övrig, kokgrop och avfallsgrop, ingen antikvarisk bedömning – undersökt och borttagen (L2023:3449). De två husgrunderna har registrerats som övrig kulturhistorisk lämning – historisk husgrund (L2023:3429 och L2023:3433). Gravfältet L1980:2019 utbredning har utökats och placeringen för den historiska husgrunden L1980:6534 har flyttats.

INLEDNING

Arkeologikonsult har på uppdrag av Länsstyrelsen i Örebro län (Lst dnr 431-1193-2023) utfört en arkeologisk utredning som innefattade kart- och arkivstudier, fältinventering, sökschaktning och utredningsgrävning av två områden inom fastigheterna Mosås 1:207 och Törsjö 5:9 i Örebro kommun, Örebro län.

Orsaken till den arkeologiska utredningen är att Törsjö fastighetsutveckling AB planerar utveckling-

en av ett nytt bostadsområde vid Mosås, nära Mariebergs handelsområde, söder om Örebro.

Syftet med den arkeologiska utredningen var att ta reda på om fornlämningar berördes av planerat arbetsföretag. Utredningen skulle också preliminärt avgränsa nyupptäckta fornlämningar inom de två utredningsområdena och besiktiga det sedan tidigare registrerade gravfältet L1980:2019.

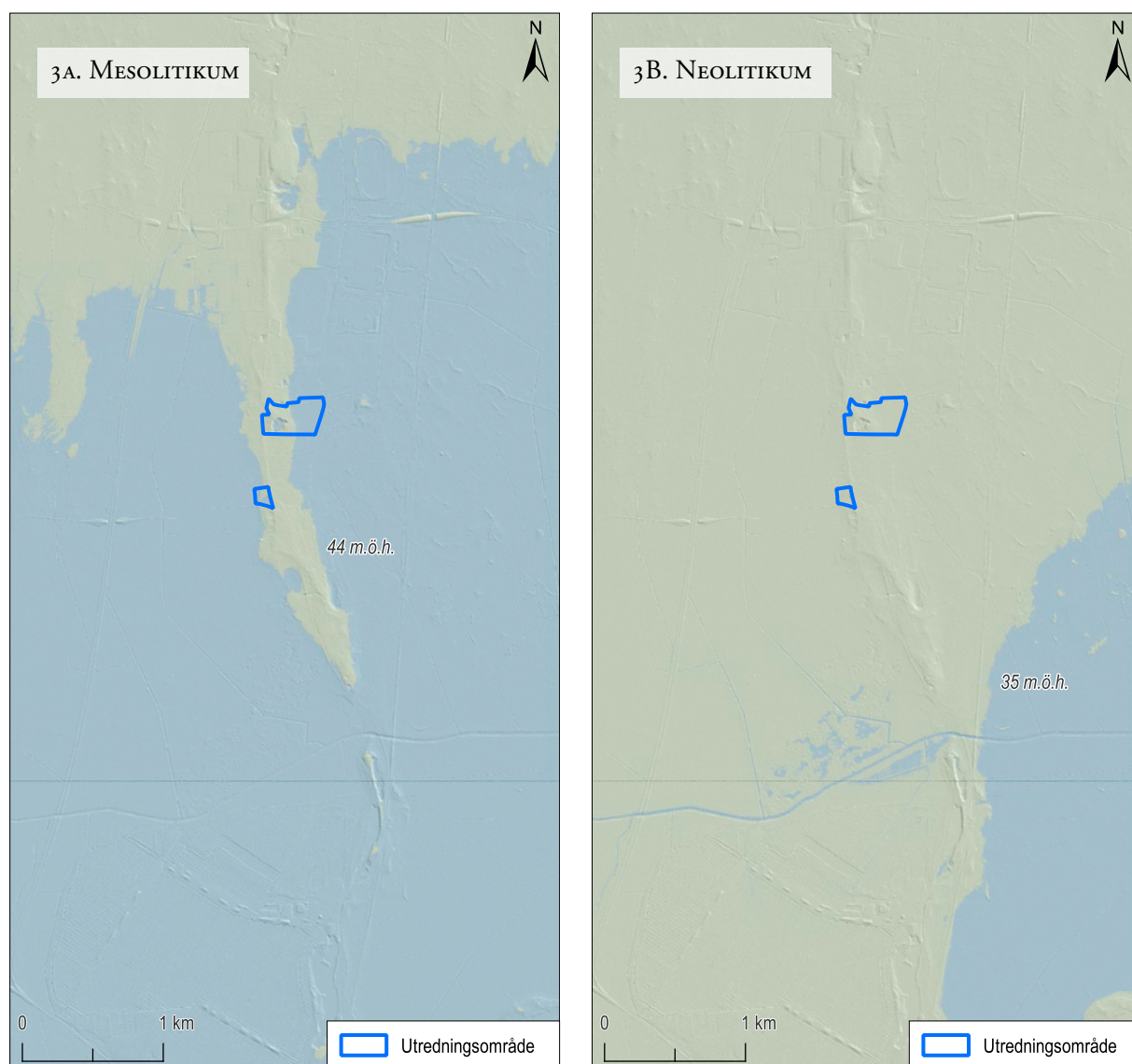
Figur 2. Drönarfoto över område B. Foto från sydväst.

TOPOGRAFI OCH FORNLÄMNINGSMILJÖ

Topografi

Utredningsområdena ligger strax norr och direkt väster om tätorten Mosås, omkring 8 kilometer sydväst om Örebro. Båda områdena ligger ovanpå Kumlaåsen som sträcker sig i nord-sydlig riktning från Hallsberg i söder, förbi Kumla upp till Örebro i norr. Landskapet runt åsryggen karaktäriseras av ett uppbrutet odlingslandskap där lerjordar varvas med skogs- och bergsbeklädda impediment. Åsen höjer sig omkring 50 meter över havet och innehåller en blandning av finkornig sand, morängrus och sten.

Åsryggens högsta partier höjer sig över havet redan under tidigmesolitikum och utgjorde under den här tiden en smal uppbruten landtunga som sträckte sig ut i öppet hav. Efter mesolitikum sjunker vattnet undan och redan under tidigneolitikum har stora delar av åsryggen tillsammans med högre liggande områden i norr torrlagts. Under loppet av neolitikum växte ett landskap fram där näringsrika lerjordar varvades med insjöar och grunda slättsjöar som lämpade sig väl för jordbrukande och djurskötande kulturer.

Figur 3. A. Under slutet av mesolitikum utgjordes Kumlaåsen av en uppbruten landtunga som sträckte sig ut i öppet hav. Området lämpade sig väl för kulturer som livnärde sig på jakt och fiske.

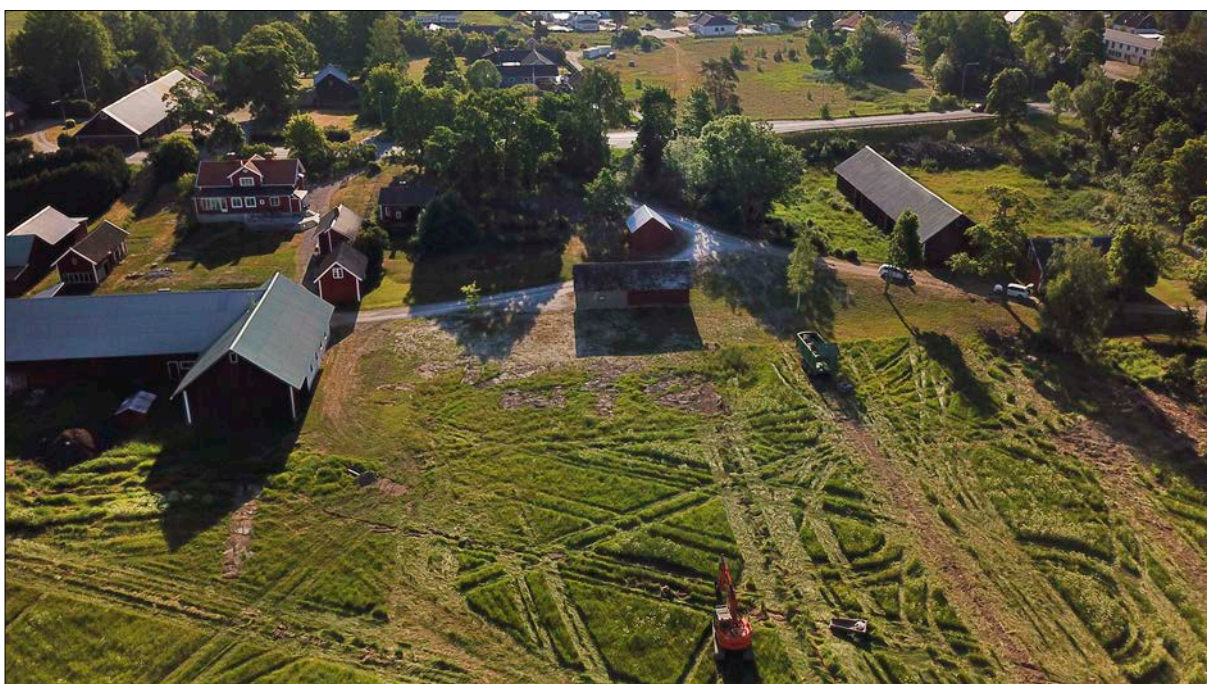
B. Under neolitikum förändrades landskapet snabbt och vattnet försköts till insjöar och slättsjöar som tillsammans med bördiga lerjordar var lämpliga för odling och boskapsskötsel. Höjdhöjda, skala 1:15 000.

Område A ligger direkt norr om tätorten Mosås och inkluderade ytor nedanför och ovanpå åsryggen. En stor del av området utgjordes av äldre åkermark bevuxen med gräsvall som sträckte sig upp mot toppen av åsen. De högre delarna av åsryggen var bevuxen med löv och barrträd som avverkats inför den arkeologiska utredningen och den stundande exploateringen (figur 4).

Område B ligger direkt väster om Mosås och inkluderade ytor nedanför och ovanpå åsryggen. En stor del av område B bestod av modern gårdsbebyggelse som anlagts i ett större urtag ur åsen som antagligen representerar en äldre grustäkt (figur 5).

Figur 4. Drönarfoto över område A. Foto från nordöst.

Figur 5. Drönarfoto över område B. Foto från väster.

Fornlämningsbild

Kumlaåsen har tack vare sin höjd över havet och sitt väl-dränerade innehåll under alla tider varit lämplig att bosätta sig på, vilket syns i kulturmiljöregistret då boplatser och fynd från alla tidsperioder är registrerade längs med åsryggen. Ofta förekommer lämningar från olika tidsperioder i samma områden.

En stor del av åsryggens moderna bebyggelse har också uppförts innan det var vanligt med arkeologiska utredningar inför exploaterings- och byggnadsprojekt vilket sannolikt har medfört att det har funnits betydligt fler fornlämningar längs med åsryggen som i samband med olika markingrepp har försvunnit innan de registrerades.

Figur 6. I det direkta närområdet finns ett stort antal registrerade fornlämningar och kulturhistoriska lämningar. Åsryggen har nyttjats för bosättning från tidig stenålder till modern tid.

Stenålder

Förutom enstaka lösfynd finns de närmsta fornlämningar som kan dateras till mesolitikum intill Mosjö kyrka som ligger omkring 1,5 kilometer söder om utredningsområdet (L1980:2003). De mesolitiska lämningarna påträffades tillsammans med lämningar från både neolitikum, järnålder och medeltid.

Mesolitiska lämningar har också hittats omkring två kilometer norr om Mosås vid Mariebergs köpcentrum. Här påträffades två boplatsoområden (L1980:7698 m.fl.) som innehöll spridda boplatslämningar och ett bearbetat stenmaterial av kvarts, flinta och hälleflinta. Även inom dessa boplatsoområden påträffades lämningar och fynd från både neolitikum och järnålder (Holm 2008, 2011).

Det finns fler lämningar som kan dateras till neolitikum i närområdet. Den närmsta neolitiska boplatsten (L1980:1182) ligger omkring 90 meter söder om det norra utredningsområdet (A). Den registrerade boplatsten undersöktes av Arkeologikonsult år 2020 och resulterade i ett ensamliggande tvåskeppigt bostadshus av mesulatyp och tre aktivitetsytor som innehöll fynd av ett bearbetat stenmaterial av flinta och kvarts samt keramik från tidigneolitisk trattbärgarkultur (Norrgren 2023).

Spår efter ytterligare neolitiska bosättningar har påträffats i närområdet. Bland annat framkom boplatslämningar vid undersökningarna inför byggandet av Mariebergs köpcentrum och vid undersökningar utförda intill Mosjö kyrka (Holm 2008, 2011, Pettersson 2003). Vid det äldre krutbruket som ligger strax söder om Mosjö kyrka har en ytterligare boplatst påträffats som har daterats till senneolitikum (L1980:1963). Vid en utredning av denna boplatst som utfördes av UV Bergslagen år 2003 framkom både anläggningar och fynd som bearbetad kvarts och flinta samt en skifferspets, en pilspets med urnypen bas och flera fragment av polerade flintyxor (KMR).

Bronsålder

Från bronsålder saknas yttäckande boplatsoområden i närområdet. Detta är en bild som är talande för Närke i stort där lämningar från bronsåldern är kraftigt underrepresenterade (Knabe 2003). Det förekommer däremot enskilda dateringar och fynd som kan dateras till bronsålder inom flera boplatser i närområdet.

I boplatsten vid Bäcklunda (L1980:1781) påträffades exempelvis omkring ett kilo keramik som daterades till yngre bronsåldern (Knabe 2003).

År 1947 påträffades också en stockbåt (L1981:7913) i samband med torvbrytning i den närliggande Ekebymossen. Båten har genom pollenanalys kunnat dateras till yngre bronsålder. I samma mosse hittades också en bronsring och ett bärnstenshalsband (L1981:7217).

Järnålder

Under järnåldern fortsätter åsryggen att vara ett bra ställe för bosättningar och nu börjar också synliga konstruktioner som exempelvis gravar, gravfält och domarringar resas. Inom det norra utredningsområdet (Område A) finns ett mindre gravfält registrerat (L1980:2019). Gravfältet är beläget i krönläge på toppen av åsen och innehåller fem mindre runda stensättningar.

Omkring 30 meter väster om utredningsområdet finns en grav markerad med stenblock (L1980:1408). Graven står inte på sin ursprungliga plats utan flyttades i samband med vägbygget 1937 men den kan indikera att fler gravar existerat på åsryggen.

Flera boplatsoområden som dateras till järnålder hittas nu längs med åsryggen. Den närmsta av dessa (L2019:14) ligger omkring 90 meter söder om område A. Boplatsten påträffades först i samband med en förundersökning som genomfördes av SAU 2019 då ett mindre fyrstolphus undersöktes och fynd av järnålderskeramik framkom i området (Celin & Guinard 2019). Vid efterföljande arkeologiska undersökningar som utfördes av Arkeologikonsult år 2020 påträffades endast enstaka nya lämningar och fynd som kunde dateras till järnåldern (Norrgren 2023).

Ytterligare en järnåldersboplatst framkom intill Mosjö kyrka (L1980:1489) som förutom lämningar från stenåldern innehöll anläggningar, lager och fynd från vikingatid och tidig medeltid (Pettersson 2003). Lämningar intill kyrkan är intressanta eftersom de kan ha varit samtida med att den första kyrkan upprättas. Dagens Mosjö kyrka dateras till 1100-talet men trädetaljer inuti kyrkan har kunnat daterats till 1000-talet. Detta gör det möjligt att anta att kyrkan kan ha haft en äldre föregångare i trä som uppförs under slutet av vikingatid.

Medeltid/Historisk tid

Att Mosjö kyrka upprättas på åsen under slutet av vikingatid och tidig medeltid speglar åsryggens fortsatta betydelse för det omgivande landskapet. Förutom Mosjö kyrka existerar det ett stort antal historiska lämningar längs med åsryggen. En av de mest omfattande utgörs av Mosås historiska bytomt (L1980:1727). Bytomten omnämns i de historiska källorna för första gången i ett tingsbevis från år 1331 och återfinns på kartmaterial från 1637 och framåt.

Under de senaste 30 åren har ett antal arkeologiska undersökningar utförts inom Mosås bytomt. En av de mer omfattande undersökningarna utfördes av Arkeologikonsult 2020. Under denna undersökning påträffades 10 hus (varav en verkstad och två smedjor) och ett stort antal fynd och anläggningar som daterades mellan tidig medeltid och tidigmodern tid (Norrgren 2023).

Förutom Mosjö kyrka och Mosås historiska bytomt finns det fler historiska lämningar längs med åsryggens sträckning. Flera av dessa utgörs av torp och bytomter och inom område A finns en sedan tidigare registrerad historisk husgrund L2020:3953. Omkring 15 meter nordväst om den historiska husgrunden L2020:3953 påträffades två stolphål och en avfallsgrop (L2020:3953) i samband med schaktning för markbädd. Avfallsgropen innehöll djurben och läderspill och ett av stolphålen dateras till medeltid (1319–1440 e.Kr).

GENOMFÖRANDE

Kart- och arkivstudie

Kart- och arkivstudien omfattade en genomgång av Kulturmiljöregistret (KMR), Antikvarisk-topografiska arkivet (ATA), Ortnamnsregistret (SOFI) och Historiska museets samlingar (SHM). Historiskt kartmaterial från Lantmäteriets hemsida rektifierades och analyserades tillsammans med nutida kartmaterial, som exempelvis Lantmäteriets höjddatabas och strandlinjekartor från Sveriges Geologiska undersökning (SGU). En genomgång av relevant arkeologisk och lokalhistorisk litteratur har också utförts.

Inventering

Eftersom stor del av utredningsområdets yta bestod av åker- och ängsmark och modern tomtbebyggelse utfördes en fältinventering bara inom område A. Inventeringen innebar att området avsöktes okulärt efter lämpliga ytor för förhistoriska boplatsslämningar som inte brukar synas ovan mark och markbeskaffenheten kontrollerades med medhavd jordsond.

I samband med fältinventeringen genomfördes också en okulär besiktning av det registrerade gravfältet L1980:2019 och den historiska husgrunden L1980:6534 som låg inom nordvästra delen av område A.

Utredningsgrävning och sökschaktning

Utredningsgrävningen utfördes genom att sökschakt togs upp med grävmaskin. Sökschakten placerades utefter topografiska förhållanden, markbeskaffenhet, moderna ingrepp och som bebyggelse tillät. Ifall anläggningar av förhistorisk karaktär påträffades vidgades och förtätades schakten i syfte att preliminärt avgränsa lämningarna inom utredningsområdet.

I syfte att bedöma antikvarisk status och för att samla in daterbart material undersöktes ett urval av påträffade anläggningar och konstruktioner under den arkeologiska utredningen.

Om större konstruktioner som exempelvis husgrunder påträffades frilades dessa genom maskinunderstödd handgrävning till den grad att utbredning och antikvarisk status kunde säkerställas. Större och djupare anläggningar som exempelvis stensprängningsgropar och brunnar undersöktes med hjälp av grävmaskin.

Eftersom chansen att hitta lämningar och fynd från stenåldern bedömdes som hög provsällades matjord, mylla och undergrund med jämna mellanrum med såll med 4 mm maskor.

Efter genomförd utredning lades alla schakt igen och markytan återställdes.

Metalldetektering

I samband med sökschaktningen avsöktes områdenas matjordsskikt och mylla med metalldetektor. Alla metaller eftersöktes likvärdigt och alla metallutslag kontrollerades. Alla anläggningar avsöktes också i plan i syfte att utreda om anläggningarna innehöll några metaller. Majoriteten av påträffade fynd togs upp, dokumenterades och återdeponerades.

Fyndhantering och konservering

Fyndinsamlingen under utredningen var restriktiv. De flesta fynden som påträffades dokumenterades i fält och återdeponerades sedan. Ett fåtal fynd plockades in för vidare analys. Inga fynd konserverades.

Avvikelser från undersökningsplanen

Inom område A fanns en sedan tidigare registrerad grustäckt som under fältarbetet visa sig vara större än vad som angivits på fastighetskartan där ingen schaktning utfördes.

Område B innehöll också betydligt fler moderna störningar och ingrepp än vad som förväntats. Det fanns också ett stort antal ej utsatta elledningar och nedgrävda kablar inom området som begränsade ytan som var säker att utreda genom sökschaktning.

RESULTAT

Kart- och arkivstudie

I det historiska kartmaterialet så utgör område A en del av den skogsmark som tillhör Mosås bytomt. På En geometrisk avmätningsskarta från 1730 syns ett soldattorp uttritit strax väster om område A (figur 7A. 1730). På en efterföljande karta över delning av skog från 1732 syns att ett ytterligare soldattorp upprättats direkt norr om området. På efterföljande storskiftes karta från 1764 finns båda soldattorpen fortfarande kvar på samma plats (figur 7B. 1764).

Område B utgör i det historiska kartmaterialet ett vägshål där den större landsvägen som löper i nord-sydlig riktning längs åsryggen delas och en avstickare fortsätter västerut mot Täby. Ingen av de historiska kartor som finns att tillgå över området har några hus eller bytomter markerade på kartorna inom utredningsområdet.

Figur 7. I det historiska kartmaterialet kan vi se att det finns ett soldattorp uttritit på 1730 års karta (A). Ytterligare ett soldattorp upprättas direkt norr om område A på 1732 års karta. Båda soldattorpen finns därefter fortfarande kvar på 1764 års karta (B). Skala 1:5000.

Besiktning och fältinventering

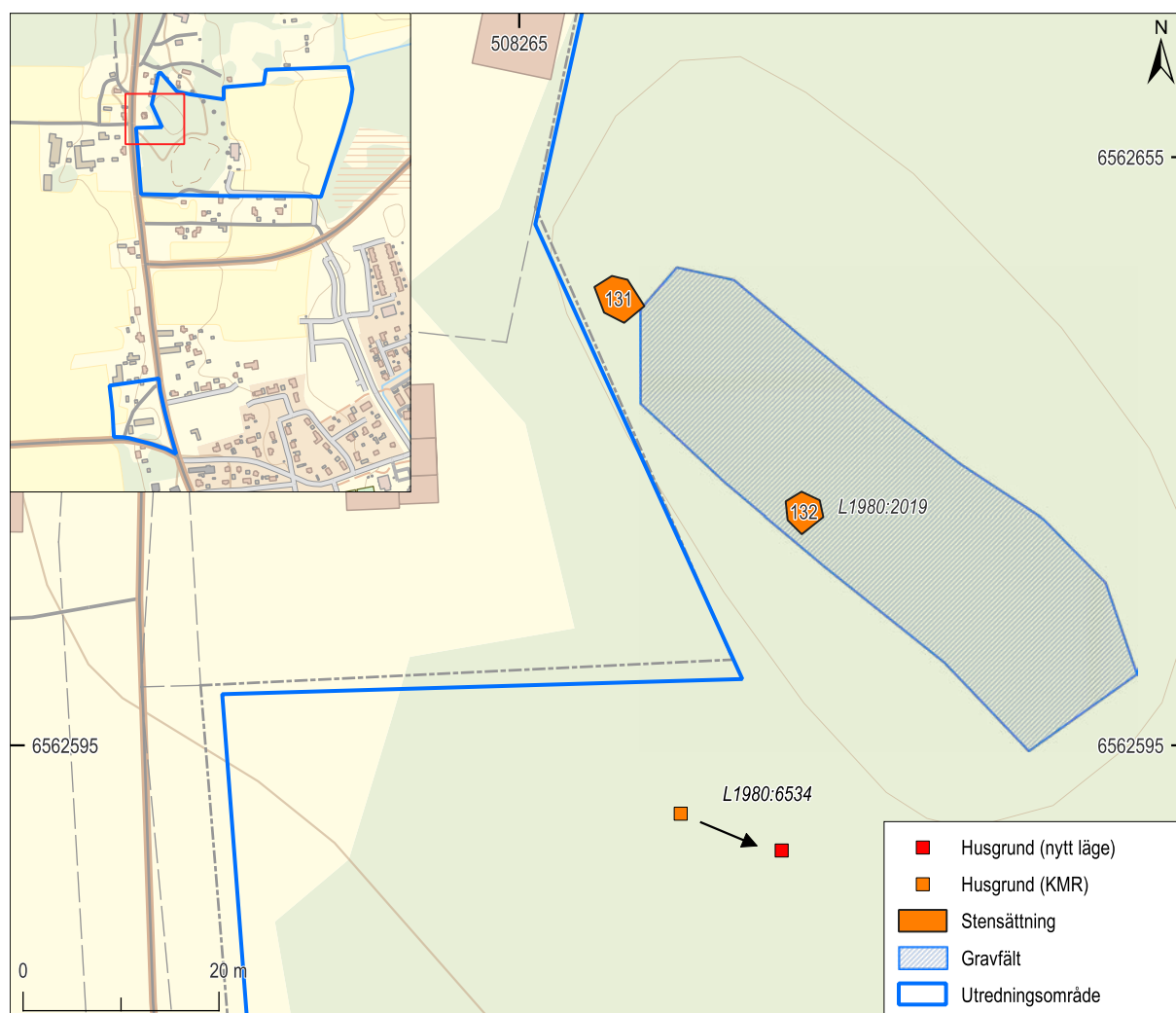
I samband med den arkeologiska utredningen genomfördes en besiktning av gravfältet L1980:2019 som låg i det nordvästra hörnet av område A. Gravfältet registrerades i samband med en inventering som utfördes år 1955. Under inventeringen påträffades 5 runda stensättningar i området. Enligt beskrivningen som finns tillgänglig i Kulturmiljöregistret skulle stensättningarna vara mellan 4-6 meter i diameter och mellan 0,1-0,3 meter höga. Tre av stensättningarna skulle också uppvisa skador i form av gropar.

Vid besiktningen var det endast möjligt att identifiera två stensättningar inom gravfältet. En av dessa (131) påträffades strax utanför gravfältets utbredning. Troligtvis utgör stensättningen en av de fem

som registrerades i samband med inventeringen under 1950-talet men som på grund av bristande dokumentationsmetoder hamnat precis utanför gravfältets nuvarande utbredning (figur 8).

Förklaringen till varför så pass få gravar identifierades under besiktningen kan bero på att gravfältet uppvisade en relativt hög grad av undervegetation som tillsammans med gravarnas ringa höjd och den moränrika undergrunden försvårade identifieringen.

I samband med besiktningen av gravfältet L1980:2019 kontrollerades också den sedan tidigare registrerade historiska husgrunden L1980:6534. Husgrunden påträffades men visade sig ligga omkring 10 meter öster om nuvarande punktangivelse i Kulturmiljöregistret. Husgrunden mättes under utredningen in med bättre precision.

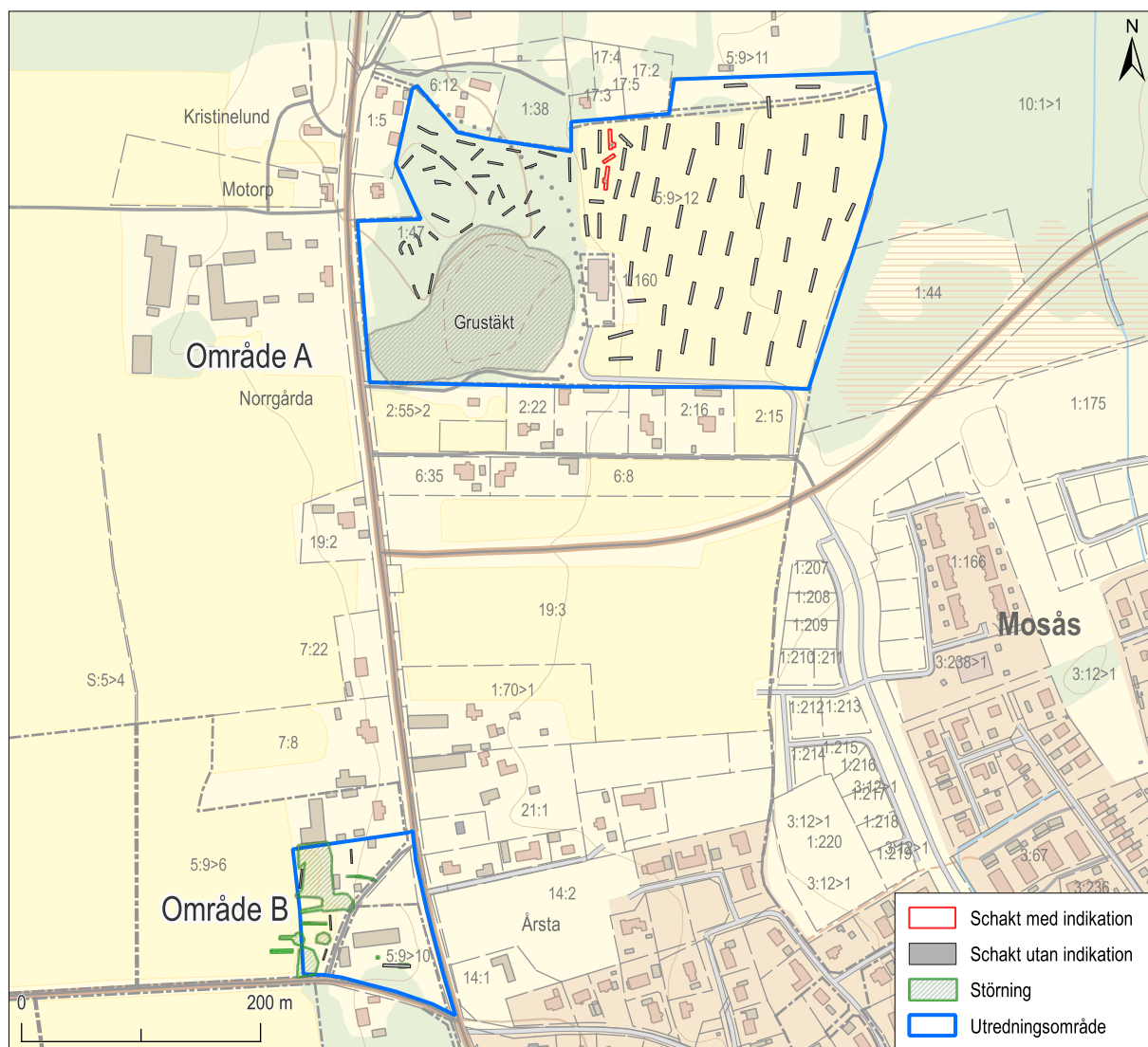

Figur 8. Detaljerad karta över de två stensättningar som påträffades under besiktningen av gravfält L1980:2019. Den nya positionen för den historiska husgrunden L1980:6534 är också markerad. Mot bakgrund av Fastighetskartan, skala 1:750.

Utredningsgrävning

Lämningar av förhistorisk och kulturhistorisk karaktär påträffades endast inom område A (figur 9 och 10).

Vid utredningsgrävningen togs 90 schakt upp med en gemensam area på 3 505 m², vilket representerar omkring 3,4 % av områdenas sammanlagda yta.

Figur 9. Under den arkeologiska undersökningen påträffades två förhistoriska kokgropar, en tidigmodern avfallsgrop och två ej sedan tidigare kända husgrunder inom område A. Inom område B påträffades inga förhistoriska eller kulturhistoriska lämningar. Mot bakgrund av Fastighetskartan, skala 1:6 000.

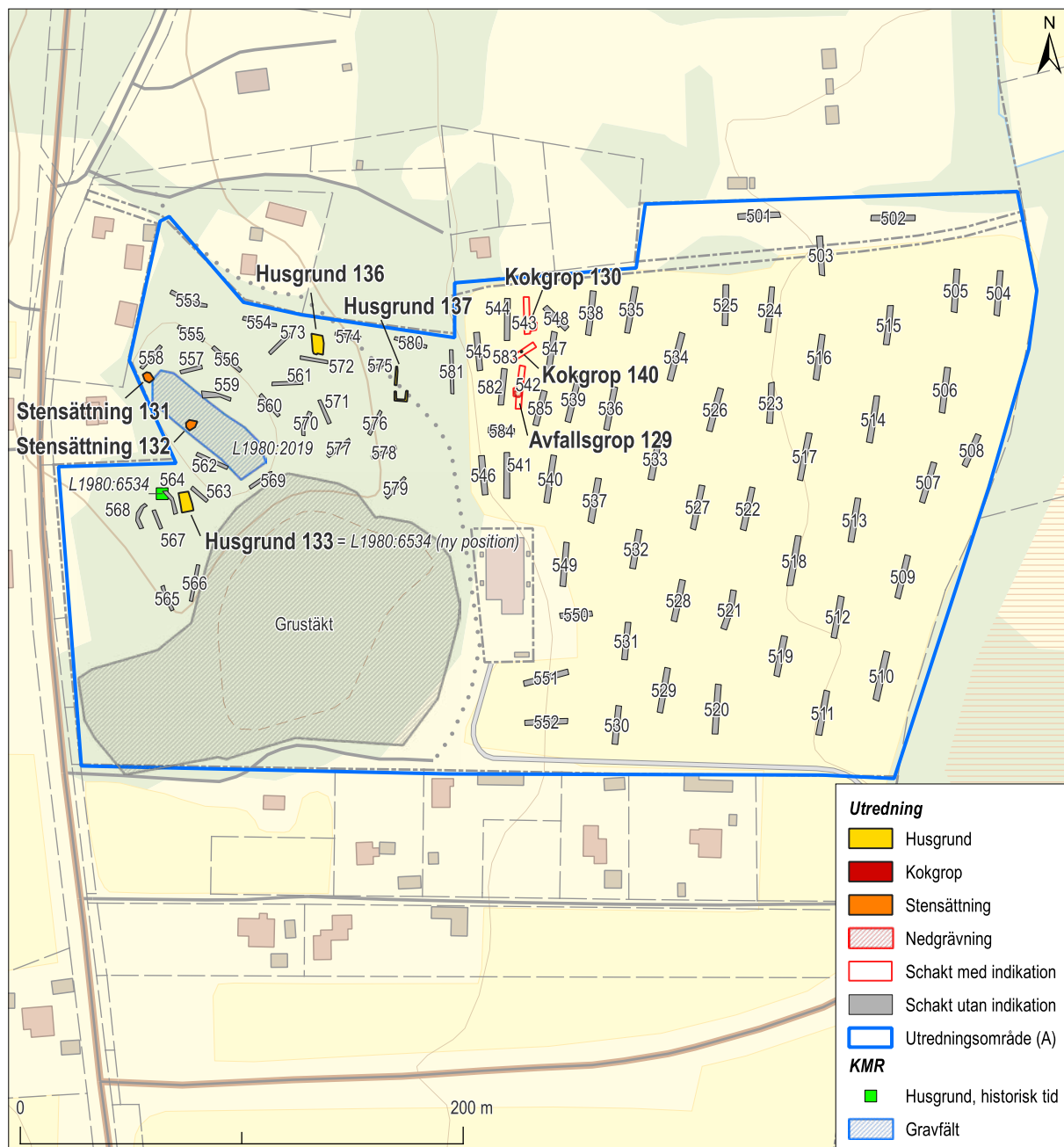
Anläggnings ID	Typ av anläggning	Områdestillhörighet	Undersökningsgrad
129	Nedgrävning	Område A	Undersökt och borttagen
130	Kokgrop	Område A	Undersökt och borttagen
136	Husgrund	Område A	Delvis undersökt
137	Husgrund	Område A	Delvis undersökt
140	Kokgrop	Område A	Undersökt och borttagen

Figur 10. Tabell över de lämningar som påträffades under den arkeologiska utredningen.

Område A

Inom område A togs 85 schakt upp med en sammanlagd area på 3 380 m² vilket representera omkring 4,4 % av områdets tillgängliga yta. Inom om-

råde A påträffades två förhistoriska kokgropar, två ej sedan tidigare kända historiska husgrunder och en rund nedgrävning som efter genomförd makrofossilsanalys visa sig innehålla stora mängder djurhår.

Figur 11. Inom område A påträffades två förhistoriska kokgropar och två ej sedan tidigare kända husgrunder (136, 137). Ytterligare en husgrund (133) påträffades i området som utgör den sedan tidigare registrerade husgrunden L1980:6534. Mot bakgrund av Fastighetskartan, skala 1:3 000.

Förhistoriska kokgropar

De två förhistoriska kokgroparna (130 och 140) undersöktes i samband med den arkeologiska utredningen. I kokgrop 130 påträffades fragment av kol, brända ben och förhistorisk keramik och i kokgrop 140 påträffades bränd lera och kolfragment. Trots att schakten kring kokgroparna förtätades påträffades inga ytterligare lämningar av förhistorisk karaktär.

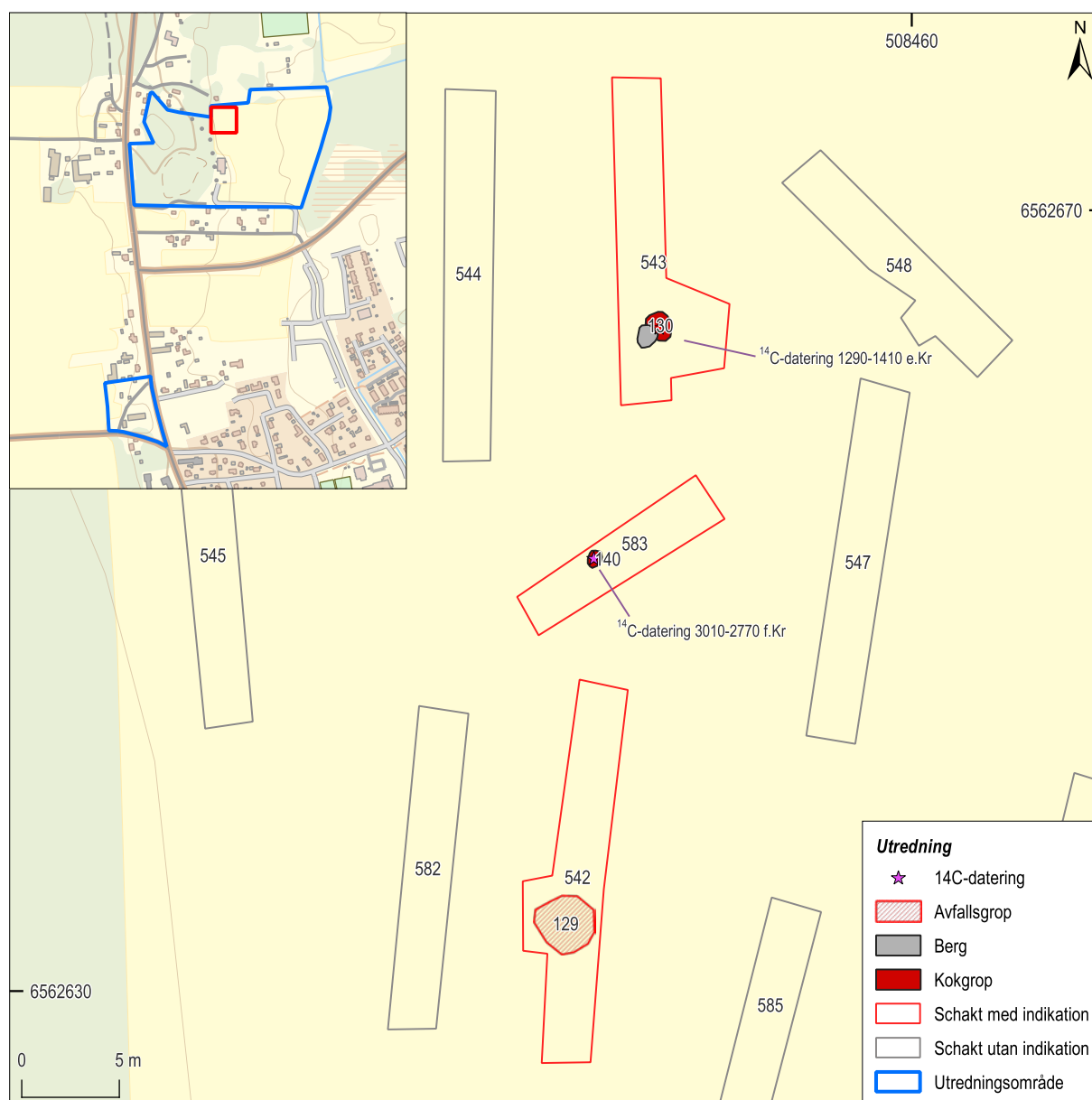
Jordprover från de kokgroparna samlades in och analyserades efter makrofossil. Kokgrop 130 innehöll tall och förkolnat frö från enbär. Då det förkolnade fröet var för litet för att kunna analyseras daterades i stället den förkolnade tallen. Dateringen hamnade i medeltid (1290-1410 .Kr.). Eftersom fyndet av förhistorisk

keramik inte närmare kunde dateras var förhoppningen att ^{14}C -dateringen skulle kunna ge en snävare datering. Så blev inte fallet och utförd datering har antagligen i stället utförts på infiltrerat material.

Kokgrop 140 innehöll förkolnade kärnor efter emmer-/speltvete samt träkol från björk och hassel. Kärnorna av emmer-/speltvete daterades till övergången mellan tidig och mellaneneolitikum (3010-2770 f.Kr.).

Anläggnings ID	Lämnings typ	Datering
130	Kokgrop	1290 - 1410 e.Kr.
140	Kokgrop	3010 - 2770 f.Kr.

Figur 13. Resultattabell över genomförda ^{14}C -analyser.

Figur 12. Två förhistoriska kokgropar (130 och 140) och en tidigmodern avfallsgrop undersöktes i samband med den arkeologiska utredningen. Mot bakgrund av Fastighetskartan, skala 1:350. Översikt skala 1:15 000.

Nedgrävning

Omkring 25 meter söder om kokgrop 140 påträffades en större rund nedgrävning (129). Nedgrävningen innehöll ett antal större stenblock och en mörkbrun/svart lins som efter genomförd makrofossilsanalys visade sig innehålla en stor mängd hårrester från djur. Möjligtvis kan detta ses som spår efter att garveri och skinnbearbetning utförts i området och troligtvis ska nedgrävningen tolkas utgöra en avfallsgrop och kopplas samman med den tidigmoderna bebyggelsen i området.

Historiska husgrunder

Två tidigmoderna husgrunder påträffades inom det avvercade skogsområdet inom område A (husgrund 136 och 137).

Husgrund 136 var 9 x 5 meter stor och innehöll en mindre syll av huggen sten (figur 14). Husgrunden låg i nord-sydlig riktning och en mindre förhöjning i nordöstra hörnet kan utgöra ett mindre spisröse. Innanför syllen påträffades en mindre knapp av kopparlegering. Knappen saknade ornamentik och hade ett förhöjt, rundat huvud utan ornamentik och kan

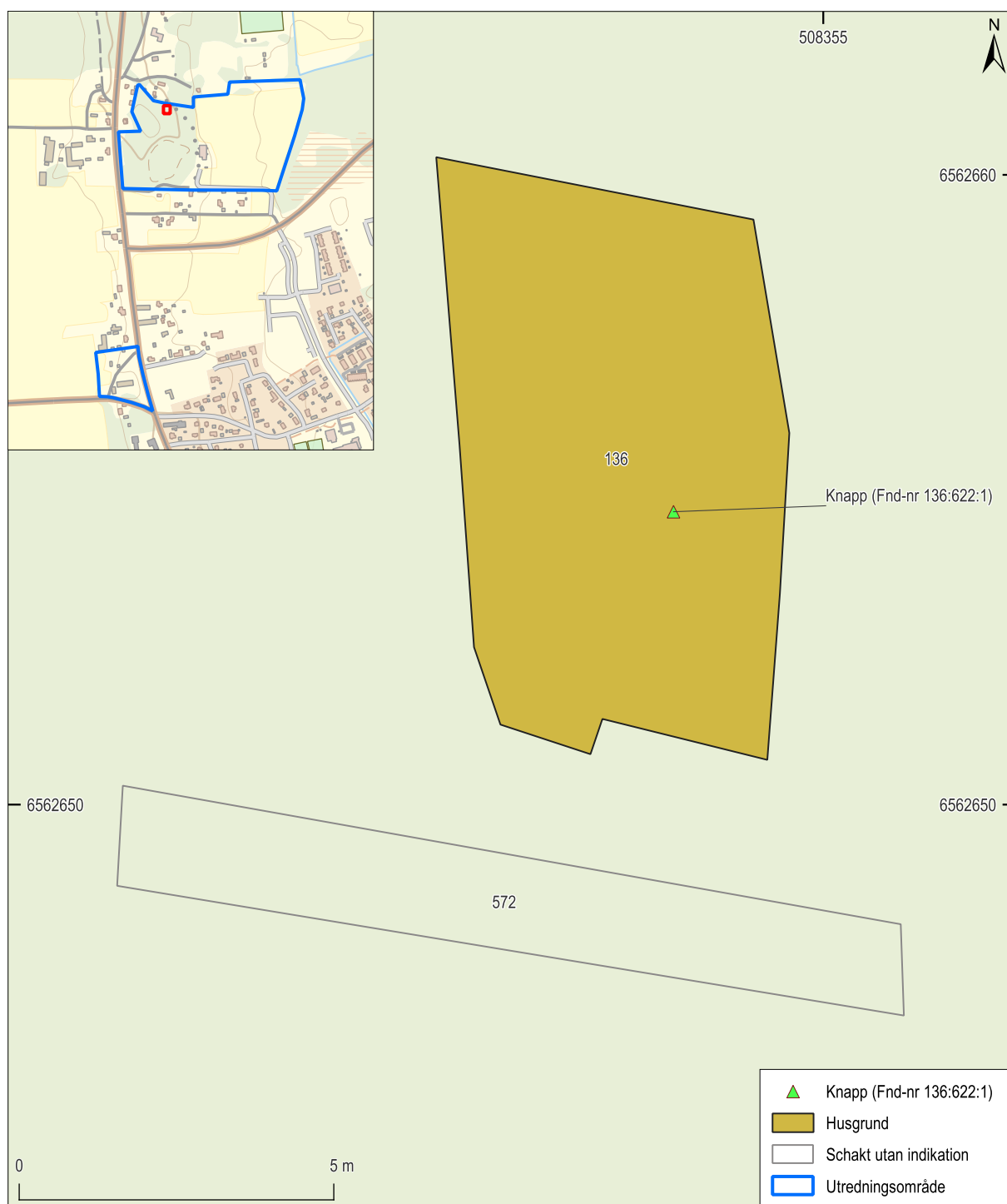
typologiskt dateras till slutet av 1700-talet och början av 1800-talet (figur 15).

Figur 15. I husgrund 136 påträffades en odekorerad knapp i kopparlegering (Fnd-nr 136:622:1) som dateras till övergången mellan 1700- och 1800-tal. Skala 2:1

Figur 14. Drönarfoto över husgrund 136 som påträffades inom område A under den arkeologiska utredningen. Foto från söder.

Figur 16. Detaljkarta över den påträffade husgrunden 136 som genom fynd av en odekorerad knapp möjligtvis kan dateras till övergången mellan 1700- och 1800-talet. Mot bakgrund av Fastighetskartan, skala 1:100. Översikt skala 1:15 000.

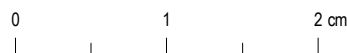

Figur 17. Drönarfoto över husgrund 137 som påträffades inom område A. Troligtvis representerar husgrunden ett möjligt stall eller lada. Foto från nordöst.

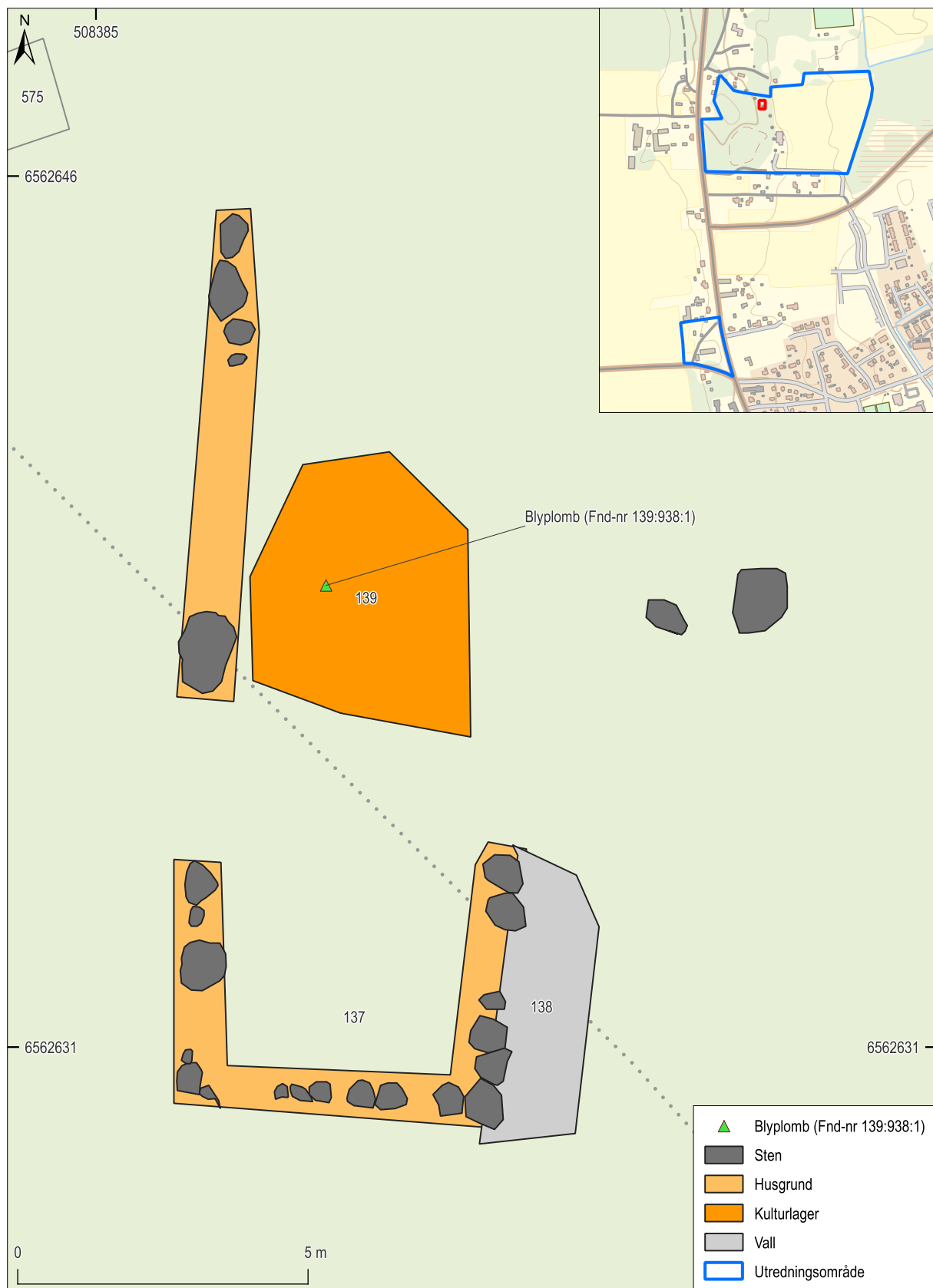
Husgrund 137 var 15 x 6 meter stor och påträffades i anslutning till skiftet mellan skogsbeklätt impediment och åkermark (figur 17). Husgrunden låg i nord-sydlig riktning och bestod av en uppbruten syll av placerade, ej bearbetad sten. Syllen i husgrunden var inte enhetlig utan var som mest framträdande i husets södra kortsida. I anslutning till den sydöstra syllstensraden hade en jordvall anlagts upp mot syllstenarna. Ett fynd i form av en blyplomb med oläsbar stämpling påträffades innanför syllen. Blyplomber förekommer från 1300-talet och framåt men blir vanligare under 1700- och 1800-talet.

I mitten av husgrunden påträffades ett organiskt torvliknande lager som som efter genomförd makrofossilsanalys visa sig utgöra rester efter ett förmultnat trägolv av gran. I ett insamlat jordprov från lagret påträffades förutom trärester också rester av halm och gödsel från häst. Med tanke på husets läge, utformning och innehåll har husgrunden antagligen utgjort en lada eller stall. Husets datering är osäker, då inga ekonomibyggnader finns utritade i området på de historiska kartorna. Troligtvis ska byggnaden dateras till en liknande tid som husgrund 136, det

vill säga omkring övergången mellan 1700- och 1800-talet (figur 18).

Figur 18. Bild på den blyplomb (Fnd-nr 139:938:1) som påträffades innanför husgrund 137. Blyplombens stämpel går inte att utläsa. Blyplomber har en vid datering och förekommer från 1300-talet fram till slutet av 1800-talet. Skala 2:1.

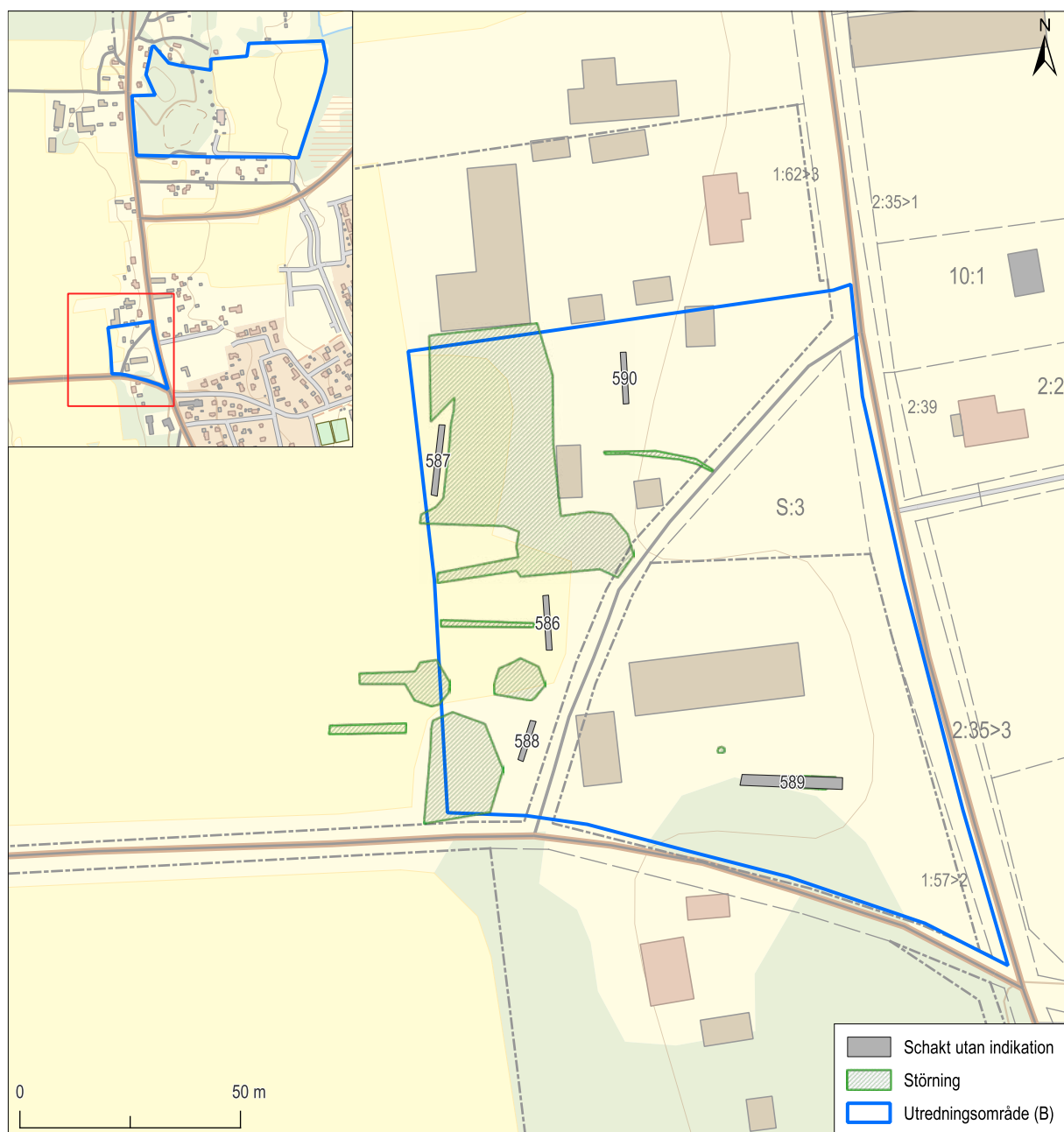

Figur 19. Detaljkarta över den påträffade husgrunden 137 som troligtvis fungerat som ett stall eller lada. Innanför syllen påträffades ett golvlager som innehöll förmultnad gran och ett fynd av en blyplomb. Husgrunden ska troligtvis dateras till övergången mellan 1700- och 1800-tal. Mot bakgrund av Fastighetskartan, skala 1:100. Översikt skala 1:15 000.

Område B

På grund av modern tomtbebyggelse, vidhållet säkerhetsavstånd, slänter och ett stort antal moderna störningar och ingrepp var det endast möjligt att ta upp fem schakt inom område B. Sammanlagt togs 125 m² upp vilket representerar omkring 3% av områdets tillgängliga yta. Inom område B påträffades inga lämningar av förhistorisk eller kulturhistorisk karaktär.

Under den arkeologiska utredningen framgick det att en stor andel av den östra delen av område B utgjordes av ett äldre grustag som tagits upp i sidan på åsryggen. Detta tillsammans med antalet moderna ingrepp och störningar i området hade lett till att en stor del av områdets ursprungliga marknivå hade förstörts.

Figur 20. En stor del av ytan inom område B bestod av moderna ingrepp och störningar. På grund av detta var det endast möjligt att ta upp fem schakt med en sammanlagd area på 125 m². Mot bakgrund av Fastighetskartan, skala 1:1 500. Översikt skala 1:15 000.

AVSLUTANDE DISKUSSION

Under den arkeologiska utredningen påträffades två kokgropar av förhistorisk karaktär, en tidigmodern avfallsgrop och två historiska husgrunder.

En av husgrunderna kunde utifrån ett påträffat fynd dateras till slutet av 1700-talet och början av 1800-talet. Antagligen är en liknande datering trolig för den andra husgrunden som påträffades även om det inte kunde säkerställas genom påträffade fynd eller studie av historiskt kartmaterial.

Avsaknaden av omfattande förhistoriska bebyggelser och aktiviteter inom utredningsområdena kan möj-

ligtvis förklaras av områdenas markbeskaffenhet. Inom åkerytan i område A förekom inslag av lera i undergrunden på alla höjdnivåer. Denna förekomst indikerar att området varit betydligt blötare och vattensjukt än vad som ursprungligen antogs. Väl inom det skogsklädda impedimentet övergick undergrunden till att innehålla större moränen och grus. En sådan markbeskaffenhet kan förslagsvis ha lett till att människor i stället har sökt sig till intilliggande områden som både varit torrare och mer stenfria för att upprätta sina bosättningar. De enstaka spår efter förhistoriska aktiviteter som ändå påträffades bör därför ses som högst temporära.

REGISTRERING I KULTURMILJÖREGISTRET

Samtliga lämningar av förhistorisk karaktär som påträffades under den arkeologiska utredningen undersöktes. Det var möjligt att bekräfta fornlämningsstatus för de två kokgroparna både genom ¹⁴C-analys och förhistorisk keramik. Den påträffade avfallsgropen daterades inte men ska troligtvis dateras till samma tid som syllstensgrunderna.

Båda de undersökta kokgroparna och den tidigmoderna avfallsgropen har registrerats som boplatsslämning övrig, kokgrop och avfallsgrop, ingen antikvarisk bedömning, undersökt och borttagen. Eftersom alla tre lämningarna ligger inom 20 meter från varandra föreslås de ingå i samma lämningsnummer.

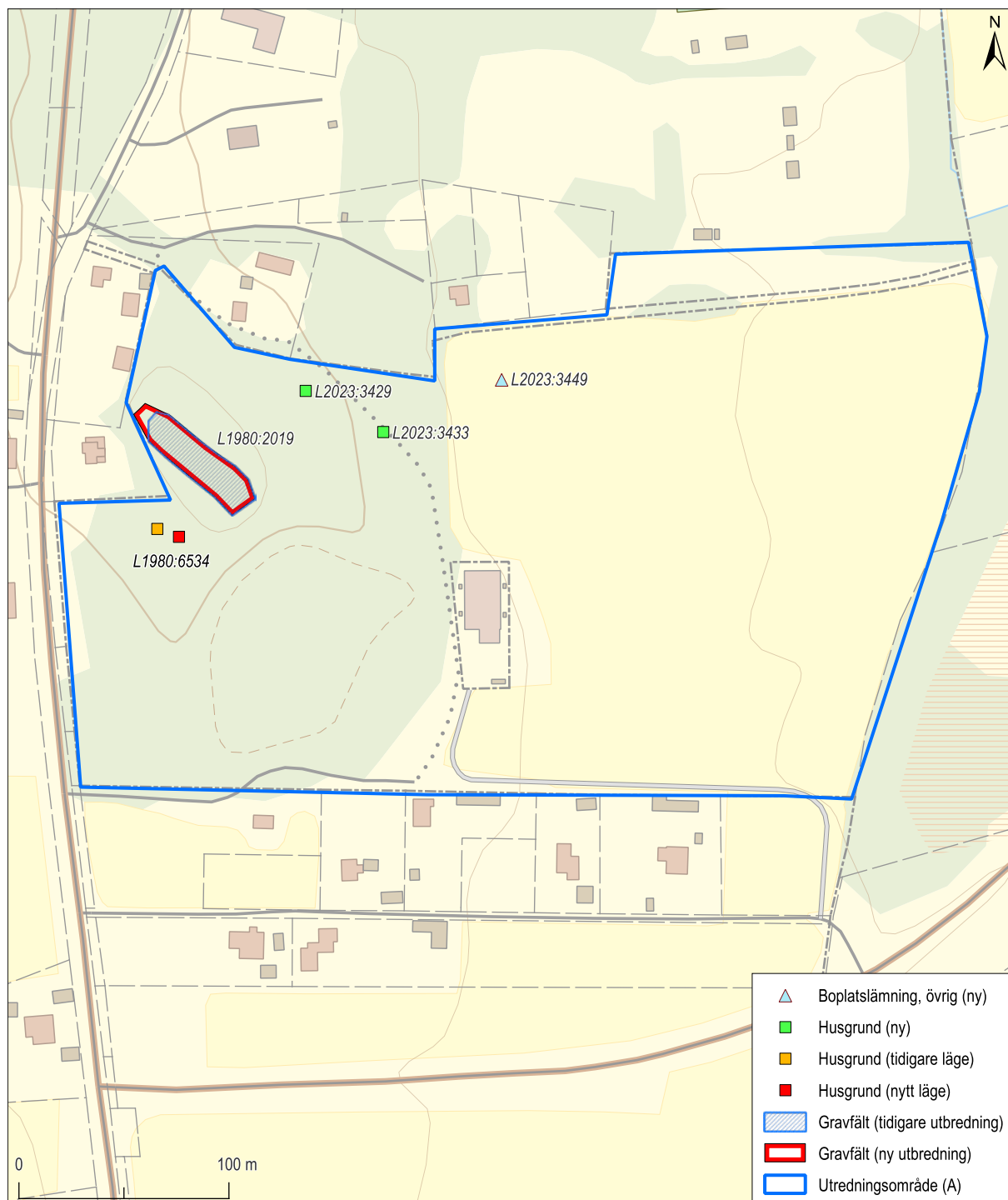
De två historiska husgrunder som påträffades inom område A undersöktes endast delvis till den grad att deras utbredning kunde fastslås. Husgrund 136 kunde genom fynd av kopparknapp möjligen dateras till slutet av 1700-talet och början av 1800-talet. Eftersom knappen saknar ornamentik är dateringen rätt vid och bör därför anses som osäker. En liknande datering föreslås för husgrund 137 som saknade daterbara fynd annat än en blyplomb som har en förhållandevis vid datering (1300–1800 e.Kr). Ingen av husgrunderna kunde identifieras i det historiska kartmaterialet men en tidigmodern datering är ändå högst trolig. Båda husgrunderna föreslås därför registreras som övrig kulturhistorisk lämning – historisk husgrund.

Lämningsnr (KMR)	Lämningstyp	Antikvarisk bedömning	Undersökningsstatus	Kommentar
L2023:3449	Boplatsslämning övrig	Ingen antikvarisk bedömning	Undersökt och borttagen	Två kokgropar en en avfallsgrop. Kokgroparna var runda, ena 1,6 x 1,3 m, 0,4 m dj, rund nedgrävning. Fyllning av brungrå sandig silt med inslag av lera och kolfnyk. Fynd av fragmentarisk förhistorisk keramik och brända ben. Andra, 0,85 m diam, 0,45 m dj. Skålformad i profil. Fyllning av gråbrun lerig silt med inslag av kolfnyk och bränd lera. Avfallsgrop, rund, 2,5 m diam, 0,85 m dj. Fyllningen bestod av lera och sten. I gropen påträffades en mörkbrun lins av djurhår. Möjlig avfallsgrop, eventuellt efter garveriverksamhet. Ska troligtvis dateras till tidigmodern tid. Alla anläggningar påträffades och undersöktes i samband med arkeologisk utredning år 2023.
L2023:3433	Husgrund, historisk tid	Övrig kulturhistorisk lämning	Delvis undersökt	Stensyll, rektangulär, 15 x 5 m (N-S). Enkelradig och enskiktad bestående av natursten, ca 0,35x 0,3-0,6x0,6 m stora. Rektangulär i söder och öppen åt norr. En ensamliggande plan sten i väst, ca 1,4x1 m, och ytterligare fyra på rad i nordväst. Ligger på en plan yta i en östsluttning. Innanför syllstensgrunden påträffades ett organiskt lager som bestod av obränt tr av gran, halm och gödsel efter häst. Troligtvis utgör detta rester efter ett trägolv och byggnaden kan ha utgjort ett stall eller lada som troligtvis ska dateras till slutet av 1700/början av 1800-tal. Husgrunden påträffades i samband med arkeologisk utredning år 2023.
L2023:3429	Husgrund, historisk tid	Övrig kulturhistorisk lämning	Delvis undersökt	Husgrund, rektangulär, 9 x 6 m (N-S). Syllsten av huggen sten, ca 0,25 x 0,2-0,6 x 0,5 m. Lämningen var övervuxen med lav och mossor. Möjlig förhöjning i nordöstra hörnet som kan utgöra ett övervuxet spisröse. Fynd av odekorerad dräktknapp. Möjlig datering till slutet av 1700/början av 1800-tal. Påträffad och delvis undersökt i samband med arkeologisk utredning år 2023.
L1980:2019	Gravfält	Fornlämning	ej undersökt	Utökad utbredning i Kulturmiljöregistret efter utförd besiktning.
L1980:6534	Husgrund, historisk tid	Övrig kulturhistorisk lämning	ej undersökt	Korrigerad position i Kulturmiljöregistret efter utförd besiktning.

Figur 21. Tabell över registrerade lämningar i Kulturmiljöregistret.

Därutöver har utbredningen för gravfältet L1980:2019 utökats för att innefatta den stensättning som påträffades strax utanför den ursprungliga utbredningen. Den sedan tidigare registrerade his-

toriska husgrunden L1980: 6534 position har också justerats efter att den mäts in med högre noggrannhet (figur 21 och 22).

Figur 22. Resultatkarta över nya registreringar i Kulturmiljöregistret.

REFERENSER

Litteratur

CELIN, U. & GUINARD, M. 2019. *Såsom I Mosås – En arkeologisk förundersökning med stort tidsdjup. Fornlämningarna Mosjö 45:1 och Mosjö 46:1, Fastigheterna Mosås 19:3, 21:1 och 1:70*. Mosjö socken, Örebro kommun, Närke, Örebro län. SAU rapport 2019:6.

HOLM, J. 2008. *Marieberg. Utökat handelsområde norr om Mariebergs köpcentrum*. Närke, Mosjö socken, Mosås 8:3, Rävgräva 1:4 och 4:2. Arkeologisk utredning etapp 1 och 2. UV Bergslagen, rapport 2008:8.

HOLM, J. 2011. *Stenåldersboplatser vid Rävgräva*. Riksantikvarieämbetet. UV rapport 2011:30.

KNABE, E. 2003. *Bönderna vid Bäcklunda – Från stenålder till historisk tid, Del 1. Närke, Mosjö socken, Torsjö 2:4 och 8:1, RAÅ 50-52*. UV Bergslagen, arkeologisk förundersökning och särskild arkeologisk undersökning.

NORRGREN, H., BERGER, Å & JÖNSSON, A. 2023. *Böndernas Mosås – Om nyttjandet av ett gränsområde under 5000. En boplatz från tidigneolitikum, boplatzlämningar från järnåldern och rester efter Mosås historiska bytomt*. Arkeologisk undersökning av L1980:1182, L2019:14 och L1980:1727, Mosås socken, Örebro kommun, Örebro län. Rapporter från Arkeologikonsult 2023:3277. (Manus)

PETERSSON, O. 2003. *Mosjö kyrkogård*. Riksantikvarieämbetet. UV Bergslagen. Rapport 2003:15.

Digitala källor

Kulturmiljöregistret (KMR)
Riksantikvarieämbetets söktjänst (Fornsök) med alla kända registrerade fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar i Sverige
<https://app.raa.se/open/fornsok/>

Äldre kartor

Lantmäteristyrelsens arkiv
Mosås nr 1-8
Geometrisk avmätning, 1730
Mosjö socken, Örebro län
Aktbeteckning S51-11:1,
Lantmätare Vilhem de Besche

Mosås nr 1-8
Delning av skog 1732
Mosjö socken, Örebro län
Aktbeteckning S51-11:2
Lantmätare Vilhem de Besche

Mosås nr 1-8
Storskifte på inägor 1764
Mosjö socken, Örebro län
Aktbeteckning S51-11:3
Lantmätare Kilian Ratkind

BILAGA 1. SCHAKT

Schakt-nr	Typ	Storlek (m)	Area (m²)	Djup (m)	Matjord/ mylla tjocklek (m)	Beskrivning	Kontext	Lämnings-nr (KMR)
501	Schakt utan indikation	19 x 3	57	0,6	0,3	Undergrund av grå till rödbrun lerig silt. Ett dike korsade schaktet.		
502	Schakt utan indikation	21 x 2,5	52,5	0,5	0,3	Undergrund av grå lerig silt.		
503	Schakt utan indikation	19 x 2,8	53,2	0,8	0,3	Undergrund av grå till rödbrun lerig silt. En vägbank och ett dike korsade schaktet.		
504	Schakt utan indikation	19 x 2,8	53,2	0,5	0,2	Undergrund av grå lera. Flera diken korsar schaktet i norra änden samt ett större i söder.		
505	Schakt utan indikation	20 x 2,8	56	0,5	0,2	Undergrund av grå siltig lera. Ett dike korsade schaktet.		
506	Schakt utan indikation	20 x 2,8	56	0,4	0,15	Undergrund av grå siltig lera. Ett dike korsade schaktet.		
507	Schakt utan indikation	20 x 2,8	56	0,5	0,25	Undergrund av ljusgrå siltig lera. Ett dike korsade schaktet.		
508	Schakt utan indikation	16 x 2,8	44,8	0,5	0,25	Undergrund av grå siltig lera. Ett dike och en VA-ledning gick genom schaktet.		
509	Schakt utan indikation	20 x 2,8	56	0,4	0,2	Undergrund av grå lerig silt. Ett dike korsade schaktet. Ett schakt troligtvis för VA-ledning och ett modernt stolphål med kvarvarande stolprest samt metallplåt i påträffades i schaktet.		
510	Schakt utan indikation	23 x 2,8	64,4	0,4	0,2	Undergrund av grå siltig lera.		
511	Schakt utan indikation	21 x 2,8	58,8	0,4	0,2	Undergrund av grå siltig lera. Ett par större stenar, max 0,7x0,5 m, låg i undergrunden. Ett dike korsade schaktet.		
512	Schakt utan indikation	20 x 2,8	56	0,4	0,2	Undergrund av grå siltig lera. Tre diken korsade schaktet.		
513	Schakt utan indikation	21 x 2,8	58,8	0,4	0,2	Undergrund av grå lerig silt.		
514	Schakt utan indikation	22 x 2,8	61,6	0,4	0,2	Undergrund av brungrå siltig lera. Två diken korsade schaktet.		
515	Schakt utan indikation	19x 2,8	53,2	0,4	0,15	Undergrund av ljus- till mörkgrå siltig lera.		
516	Schakt utan indikation	22 x 2,8	61,6	0,4	0,15	Undergrund grå siltig lera. Ett dike korsade schaktet.		
517	Schakt utan indikation	23 x 2,8	64,4	0,4	0,15	Undergrund av gråbrun lera.		
518	Schakt utan indikation	24 x 2,8	67,2	0,4	0,15	Undergrund av grå lera. Ett dike korsade schaktet.		
519	Schakt utan indikation	19 x 2,8	53,2	0,4	0,2	Undergrund av grå lera. Ett dike korsade schaktet.		
520	Schakt utan indikation	23 x 2,8	64,4	0,4	0,15	Undergrund av siltig lera. Ett dike korsade schaktet.		
521	Schakt utan indikation	19 x 2,8	53,2	0,4	0,15	Undergrund av grå lera. Ett stenfyllt täckdike med möjlig uppsamling påträffades i schaktet, möjligtvis kopplat till en brunn ca 10 m från schaktet.		
522	Schakt utan indikation	21 x 2,8	58,8	0,3	0,2	Undergrund av rödbrun lera. Två diken korsade schaktet.		

Bilaga 1. Schakt, forts.

Schakt-nr	Typ	Storlek (m)	Area (m²)	Djup (m)	Matjord/ mylla tjocklek (m)	Beskrivning	Kontext	Lämnings-nr (KMR)
523	Schakt utan indikation	20 x 2,8	56	0,4	0,2	Undergrund av gråbrun lera.		
524	Schakt utan indikation	21 x 2,8	58,8	0,5	0,25	Undergrund av gråbrun lera.		
525	Schakt utan indikation	20 x 2,8	56	0,4	0,15	Undergrund av rödbrun lera. Ett dike korsade schaktet.		
526	Schakt utan indikation	21 x 2,8	58,8	0,4	0,15	Undergrund av gråbrun lera.		
527	Schakt utan indikation	22 x 2,8	61,6	0,3	0,15	Undergrund av rödbrun lera.		
528	Schakt utan indikation	20 x 2,8	56	0,4	0,2	Undergrund av rödbrun lera med ett fåtal stenar i. Ett mörkare parti lera i norra änden.		
529	Schakt utan indikation	21 x 2,8	58,8	0,5	0,25	Undergrund av mörkbrun lera med lokala rödare och gråare partier. Kolstänk i den södra delen där en skärva glaserat rödgods påträffades. Ett dike korsade schaktet.		
530	Schakt utan indikation	19 x 2,8	53,2	0,4	0,25	Undergrund av gul finsand i söder och gråare siltig sand i öster. Inslag av max 0,35 m stora stenar i söder. Tegel påträffades i matjorden.		
531	Schakt utan indikation	18 x 2,8	50,4	0,4	0,25	Undergrund av gråbrun silt med inslag av lera och småsten. En hästkosöm påträffades i matjorden. Ett dike låg i norra änden av schaktet.		
532	Schakt utan indikation	19 x 2,8	53,2	0,5	0,2	Undergrund av rödbrun lera. Ett dike korsade schaktet.		
533	Schakt utan indikation	21 x 2,8	58,8	0,4	0,2	Undergrund av rödbrun lera i södra delen, mörkare i mitten omkring ett täckdikett som korsade schaktet.		
534	Schakt utan indikation	24 x 2,8	67,2	0,6	0,2	En djup halvcirkelformad mörkfärgning i mitten av schaktet, möjlig rotvälta. Undergrund av gråbrun lera. Ett dike korsade schaktet.		
535	Schakt utan indikation	22 x 2,8	61,6	0,5	0,15	Ett ca 0,1 m tjockt ljust sandlager i norra änden. Undergrund av rödbrun lera. Ett markfast block i södra änden.		
536	Schakt utan indikation	21 x 2,8	58,8	0,6	0,2	Lager med max 0,2 m sand i södra delen. Undergrund av gråbrun lera, inslag av sand i söder.		
537	Schakt utan indikation	21 x 2,8	58,8	0,5	0,2	Sandblandad rödbrun lera 0,25 m. Undergrund av ljus finkornig sand i söder och rödbrun lera varvad med sand i norr.		
538	Schakt utan indikation	22 x 2,8	61,6	0,5	0,2	Rödbrun lera 0,1 m. Undergrund av ljus sand varvat med lera.		
539	Schakt utan indikation	23 x 2,8	64,4	0,5	0,15	Undergrund av brungrå lera varvat med sand. En grop med modernt glas påträffades i schaktet.		
540	Schakt utan indikation	23 x 2,8	64,4	0,6	0,2	Undergrund av rödbrun lera varvat med sand. Ett stråk med grus i södra änden.		
541	Schakt utan indikation	23 x 2,8	64,4	0,3	0,1	Undergrund av gråbrun lerig silt, moränggrus i norr.		
542	Schakt utan indikation	20 x 4	80	0,4	0,15	Moränggrus 0,1 m. Undergrund av grå lerig silt. I schaktet påträffades en större nedgrävning.		
543	Schakt med indikation	18 x 5	90	0,5	0,25	Undergrund av rödbrun lera. Ett par större stenar låg i undergrunden. Kokgrop 130 påträffades i schaktet.		L2023:3449
544	Schakt utan indikation	20 x 2,8	56	0,5	0,25	Undergrund av gråbrun siltig lera med moränggrus och sand i norr. Ett markfast block låg i södra delen.		

Bilaga 1. Schakt, forts.

Schakt-nr	Typ	Storlek (m)	Area (m ²)	Djup (m)	Matjord/ mylla tjocklek (m)	Beskrivning	Kontext	Lämnings-nr (KMR)
545	Schakt utan indikation	18 x 2,8	50,4	0,5	0,2	Undergrund av gulbrun sandig morän.		
546	Schakt utan indikation	18 x 2,8	50,4	0,4	0,15	Undergrund av grå till brun grusig morän med rödbrun lera och brun sand i norr.		
547	Schakt utan indikation	19 x 2,8	53,2	0,5	0,25	Undergrund av rödbrun lera.		
548	Schakt utan indikation	16 x 2,8	44,8	0,5	0,3	Undergrund av rödbrun lera. Markfasta block med gråsvart lera intill i södra änden.		
549	Schakt utan indikation	21 x 2,8	58,8	0,7	0,4	Undergrund av rödbrun lera med lokala inslag av morän.		
550	Schakt utan indikation	17 x 2,8	47,6	0,4	0,1	Undergrund av gul finsand med inslag av grusig morän.		
551	Schakt utan indikation	23 x 2,8	64,4	0,5	0,15	Undergrund av gul sandblandad grusig morän.		
552	Schakt utan indikation	20 x 2,8	56	0,4	0,1	Undergrund av gulbrun sandblandad grusig morän.		
553	Schakt utan indikation	19 x 1,8	34,2	0,5	0,1	Undergrund av 0,2 m stenig morän och sand under.		
554	Schakt utan indikation	17 x 2	34	0,6	0,1	Undergrund av 0,3 m djup stenig morän, 0,08 x 0,04-0,35 x 0,25 m stora stenar, och sand under.		
555	Schakt utan indikation	15 x 1,8	27	0,5	0,1	Undergrund av stenig morän, max 0,35 x 0,25 m stora stenar, och sand under.		
556	Schakt utan indikation	18 x 1,8	32,4	0,5	0,1	Undergrund av grusig morän med inslag av större stenar.		
557	Schakt utan indikation	10 x 1,8	18	0,4	0,1	Undergrund av grusig morän.		
558	Schakt utan indikation	15 x 1,8	27	0,5	0,1	Undergrund av grusig morän.		
559	Schakt utan indikation	15 x 1,8	27	0,4	0,1	Undergrund av morän.		
560	Schakt utan indikation	14 x 1,8	25,2	0,4	0,1	Undergrund av morän.		
561	Schakt utan indikation	15 x 1,8	27	0,4	0,1	Undergrund av morän.		
562	Schakt utan indikation	17 x 1,8	30,6	0,5	0,1	Undergrund av morän med ett fåtal större stenar i, max 0,8 x 0,6 m.		
563	Schakt utan indikation	11 x 1,8	19,8	0,4	0,1	Undergrund av morän.		
564	Schakt utan indikation	14 x 1,8	25,2	0,4	0,1	Undergrund av morän.		
565	Schakt utan indikation	13 x 1,8	23,4	0,5	0,1	Undergrund av 0,15 m morän och gul sand under. I schaktet påträffades en recent nedhrävning med tegel i.		
566	Schakt utan indikation	18 x 1,8	32,4	0,4	0,1	Undergrund av 0,15 m moränblandad gul sand.		
567	Schakt utan indikation	11 x 1,8	19,8	0,4	0,1	Undergrund av gul sandig morän.		
568	Schakt utan indikation	14 x 1,8	25,2	0,4	0,1	Undergrund av sandig morän. En stenvall låg i norra änden.		

Bilaga 1. Schakt, forts.

Schakt-nr	Typ	Storlek (m)	Area (m²)	Djup (m)	Matjord/ mylla tjocklek (m)	Beskrivning	Kontext	Lämnings-nr (KMR)
569	Schakt utan indikation	14 x 1,8	25,2	0,4	0,1	Undergrund av grusig morän.		
570	Schakt utan indikation	12 x 1,8	21,6	0,4	0,1	Undergrund av grusig morän.		
571	Schakt utan indikation	13 x 1,8	23,4	0,5	0,1	Undergrund av morän.		
572	Schakt utan indikation	15 x 1,8	27	0,4	0,1	Undergrund av morän.		
573	Schakt utan indikation	15 x 11,8	27	0,4	0,1	Undergrund av morän, stenar upp till 0,3 x 0,2 m.		
574	Schakt utan indikation	12 x 1,8	21,6	0,5	0,1	Undergrund av morän, stenar upp till 0,55 x 0,4 m.		
575	Schakt utan indikation	11 x 1,8	19,8	0,4	0,1	Undergrund av morän, stenar upp till 0,6 x 0,35 m.		
576	Schakt utan indikation	13 x 1,8	23,4	0,4	0,1	Undergrund av morän.		
577	Schakt utan indikation	15 x 1,8	27	0,4	0,1	Undergrund av morän.		
578	Schakt utan indikation	14 x 1,8	25,2	0,5	0,1	Undergrund av morän.		
579	Schakt utan indikation	14 x 1,8	25,2	0,4	0,1	Undergrund av morän.		
580	Schakt utan indikation	14 x 1,8	25,2	0,4	0,1	Undergrund av morän, sandigare i öster.		
581	Schakt utan indikation	21 x 1,8	37,8	0,4	0,1	Undergrund av morän med gul sand under.		
582	Schakt utan indikation	17 x 2,8	47,6	0,6	0,25	Undergrund av gråbrun lera i norr och sandig morän i söder.		
583	Schakt med indikation	12 x 2,8	33,6	0,5	0,2	Grästorv 0,1 m. Matjord 0,2 m. Undergrund av gråbrun lera. I schaktet påträffades en kogrop 140.		L2023:3449
584	Schakt utan indikation	13 x 2,8	36,4	0,5	0,15	Undergrund av grå lera med moränstråk i mitten och i väst.		
585	Schakt utan indikation	17 x 2,8	47,6	0,5	0,2	Undergrund av grå lera och sand.		
586	Schakt utan indikation	12 x 1,4	16,8	0,6	0,5	Undergrund av grå sandig silt. Schaktet vattenfylldes i söder trots torka.		
587	Schakt utan indikation	17 x 1,5	25,5	0,5	0,4	Undergrund av gulbrun sandig silt. Två diken korsade schaktet.		
588	Schakt utan indikation	10 x 1,5	15	0,5	0,1	Schaktet var fyllt med heterogent grus med tegel i, ur-grävt tidigare.		
589	Schakt utan indikation	22 x 2,8	61,6	0,5	0,1	I schaktet påträffades en husgrund samt nedgrävning med påförda massor. Ej grävt i botten.		
590	Schakt utan indikation	11 x 1,5	16,5	0,5	0,25	Undergrund av rödbrun sand med inslag av grus.		

BILAGA 2. KONTEXTER

Kontext-nr	Typ	Storlek (m)	Diameter (m)	Höjd/djup (m)	Beskrivning	Schakt	Lämnings-nr (KMR)
101	Dike	3 x 0,6			Täckdike	501	
102	Dike	3 x 0,5			Täckdike, n-s riktning. Fyllning av mörkgrå lerig silt och knytnävsstora stenar.	502	
103	Dike	2,8 x 0,6			Täckdike, ö-v riktning. Fyllning av mörkbrun lerig silt.	503	
104	Dike	8 x 0,3			Dike, no-sv riktning. Fyllning av gråsvart lerig silt.	505	
105	Dike	2,8 x 0,6			Dike, ö-v riktning. Fyllning av grå lerig silt.	506	
106	Dike	2,8 x 0,3			Dike, ö-v riktning.	506	
107	Dike	3 x 0,5			Dike, ö-v riktning.	507	
108	Dike	3 x 0,5			Dike, ö-v riktning.	508	
109	Dike	3 x 0,5			Dike, ö-v riktning.	509	
110	Dike	3 x 0,7			Dike, ö-v riktning.	511	
111	Dike	3 x 0,6			Dike, ö-v riktning.	512	
112	Dike	3 x 0,6			Dike, ö-v riktning.	512	
113	Dike	3 x 0,3			Dike, ö-v riktning. Sten i fyllning.	512	
114	Dike	3 x 0,6			Dike, ö-v riktning.	513	
115	Dike	3 x 0,3			Dike, ö-v riktning.	514	
116	Dike	3 x 0,5			Dike, ö-v riktning.	514	
117	Dike	7 x 0,3			Dike, n-s riktning.	516	
118	Dike	3 x 0,8			Dike, ö-v riktning.	518	
119	Dike	3 x 0,7			Dike, ö-v riktning.	519	
120	Dike	3 x 0,5			Dike, ö-v riktning.	520	
121	Dike	3 x 1,5			Dike, no-sv riktning. Stenar i mitten.	522	
122	Dike	3 x 0,4			Dike, ö-v riktning. Fyllt med sten.	522	
123	Dike	2,8 x 1			Dike, ö-v riktning.	525	
124	Dike	2,8 x 2,3			Dike, ö-v riktning.	529	
125	Dike	2,8 x 2			Dike, ö-v riktning.	531	
126	Dike	2,8 x 0,6			Dike, ö-v riktning. Stenfyllt.	532	
127	Dike	2,8 x 0,6			Dike, ö-v riktning. Stenfyllt.	533	
128	Dike	2,8 x 0,6			Dike, ö-v riktning. Stenfyllt.	534	
129	Nedgrävning	2,5 x 2,3 x 0,85			Rundad nedgrävning. Rundade något vågiga sidor och botten. Fyllning av gråbrun siltig sand med ljusare fläckar lokalt, brunare ut mot sidorna. Djupast i öster. En större sten låg i botten, ca 0,8 x 0,15 m stor. Större stenar låg även djupt i fyllningen.	542	
130	Kokgrop	1,6 x 1,3 x 0,4			Rundad nedgrävning intill ett ca 1,1 m stort markfast block i sydväst. Ett tiotal främst rundade stenar låg ytligt, ca 0,18 x 0,12-0,4 x 0,25 m stora. Skålformad i profil. Fyllning av brungrå sandig silt med inslag av lera och kolfnyk. Ytterligare stenar framkom i fyllningen, ca 0,15 x 0,1 m stora och främst rundade. Fragment av brända ben, smuliga obrända ben samt bränd lera påträffades i fyllningen. Ett platt järnfragment påträffades även ytligt.	543	L2023:3449
131	Stensättning	5 m diam, 0,3 m h			Rundad möjlig stensättning i krönläge. beväxten med tall mitt i. välvd form. kraftigt överväxten med mossor		
132	Stensättning	6 m diam, 0,2 m h			Rundad möjlig stensättning i krönläge. Ca 1 m i diameter stor försänkning i mitten där även en tall står intill. Kraftigt överväxten.		
133	Husgrund	10 x 0,5 m 0,5 m h			L1980:6534. Husgrund		L1980:6534

Bilaga 2. Kontexter, forts.

Kontext-nr	Typ	Storlek (m)	Diameter (m)	Höjd/djup (m)	Beskrivning	Schakt	Lämnings-nr (KMR)
134	Murkonstruktion	18 x 1,3 m, 0,2 m h			Mur-liknande konstruktion bestående av ca 0,8-0,15 m stora stenar. Hör möjligtvis till den närliggande husgrunden.	568	
135	Grustäkt				Grustäkt.		
136	Husgrund	8 x 5 m, 0,55 m h.			Husgrund. En- till tvåskiktad stensyll bestående av ca 0,25x0,2x0,6x0,5 m stora stenar. Bevuxen med mossor och flertalet träd. Större stenar troligtvis utrasade i norr. Inbuktande del i väster, möjligtvis störd av rotaktivitet. Otydlig avgränsning i söder där stenarna är färre och ligger glesare. Ovanpå stenarna påträffades tegel samt en knapp av kopparlegering.		L2023:3429
137	Husgrund	15 x 6 m, 0,3 m h			Stensyll. Enkelradig och enskiktad bestående av natursten, ca 0,35x0,3-0,6x0,6 m stora. Rektangulär i söder och öppen åt norr. En ensamliggande plan sten i väst, ca 1,4x1 m, och ytterligare fyra på rad i nordväst. Ligger på en plan yta i en östslutning. Husgrund till ett långt eller två intilliggande byggnader. Enstaka större stenar runtom kan möjligtvis ursprungligen ha hört till konstruktionen.		L2023:3433
138	Jordvall	4 x 2 m, 0,7 m h			Uppbyggd vall bestående av jord, sten samt ett ca 1,2x1,2 m stort block. Ligger intill stensyll 137. Påfört för att plana ut marken intill stensyllen.		
139	Kulturlager	4,5 x 4 m.			Mörkbrun mylla, möjliga rester av gödsel. En stor stubbe stod mitt i lagret. I lagret påträffades ett runt blyfragment.		
140	Kokgrop	0,85 m diam, 0,45 m dj			Rundad i plan. Skålformad i profil. Fyllning av gråbrun lerig silt med inslag av kolfnyk och bränd lera.	583	L2023:3449
141	Dike	1,2 m			Dike, ö-v riktning.	587	
142	Dike	2,6 m			Dike, ö-v riktning.	587	
143	Husgrund modern				Husgrund från lada som revs under början av 2000-talet.	589	

BILAGA 3. FYNDTABELL

Fynd-nr*	Objekt/ sakord	Föremåls- typ	Material	Del	Antal	Antal fragm.	Vikt (g)	Beskrivning	Gallrad/ konserverad	Lämnings- nr (KMR)
130.415:1	Keramik	Keramik	Keramik	1	1	1		Litet fryk av fragmentarisk förhistorisk keramik. Biten saknade ornamentik och gick inte att vidare datera annat än att det rörde sig om förhistorisk keramik utifrån synlig magringskom.	Gallrad i fält	L2023:3449
136.622:1	Knapp	Knapp	Kopparle- gering	1	1	1		Rund, dräktknapp utan ornamentik. Lätt ovalt huvud. Dateras genom möjlig typologi till övergången 1700/1800-tal.	Gallrad	L2023:3429
139.938:1	Blyplomb	Blyplomb	Bly	1	1	1		Avbryten blyplomb utan synlig stämpel.	Gallrad	L2023:3433

*Fyndnumret består av tre delar (X:X:X), varav det första är numret på den kontext som fyndet tillhör. Det andra numret är det löpnummer som fyndet tilldelas vid inmätningen i fält och det tredje är det nummer som fyndet får vid fyndregistrering i vår databas SiteWorks. Dessa tre bildar tillsammans föremålets unika fyndnummer.

BILAGA 4. ARKEOBOTANISK ANALYS

Stefan Gustafsson
Arkeologikonsult

Inledning

Arkeobotanisk analys av prover från Mosås.

Metod och genomförande

Proverna samlades i samband med en arkeologisk utredning i Mosås utanför Örebro. Proverna floterades i vatten och det använda sållet hade en maskstorlek av 0,2 millimeter. Artbestämning av växtmakrofossil och träkol gjordes med mikroskop samt referenslitteratur och referenssamling (Berggren 1969, 1981, Jacomet 2006; Digital Seed Atlas of the Netherlands, Schweingruber 1978 & 1990, Mork 1946, Digital Seed Atlas of the Netherlands, www.woodanatomy.ch).

Prov-nr Art	129:352	130:379	139:936	140:964
Emmer-/speltvete				2
Enbär		1		
Gran oförkolnad			+++	
Björk				+
Hassel				++
Tall		+++		
Halm			++	
Gödsel			++	
Päls	+++			

Figur 1. Innehåll av analyserade kontexter.

(+) ringa förekomst, + enstaka bitar, ++ god förekomst, +++ riklig förekomst

Resultat

Prov-nr PM 129:352 – nedgrävning

Provet innehöll en stor mängd djurhår, kanske från någon garveriverksamhet. Det gick inte avgöra vilket djur håren kom från.

I provet hittades även träkol från gran samt förkolnade granbarr.

Prov-nr PM 130:379 – kokgrop

I provet påträffades träkol från tall samt ett förkolnat frö från enbär. Kol från tall plockades ut för ¹⁴C-analys.

Prov-nr PM 139:936 – kulturlager

Provet består av mer eller mindre upplöst organiskt material. Bland annat hittades mycket oförkolnat trä från gran vilket kan vara reser efter ett golv. I övrigt påträffades halmrester och gödsel, eventuellt från häst.

Prov-nr PM 140:964 – kokgrop

I provet hittades två förkolnade kärnor av emmer-/speltvete samt träkol från björk och hassel. Emmer-/speltvete var vanligast under sten- och bronsålder (Engelmark 1993; Gustafsson 1995 & 1998). Kärnorna av emmer-/speltvete plockades ut för ¹⁴C-analys.

Bilaga 4. Arkeobotanisk analys, forts.

Referenser

Litteratur

BERGGREN, G. 1969. *Atlas of seeds and small fruits of Northwest-European plant species with morphological descriptions*. Part 2: Cyperaceae. Swedish natural Science Research Council, Stockholm.

BERGGREN, G. 1981. *Atlas of seeds and small fruits of Northwest-European plant species with morphological descriptions*. Part 3: Salicaceae–Cruciferae. Swedish Museum of natural History, Stockholm.

ENGELMARK, R. 1993. *A review of farming economy in South Scania based on botanical evidence. I: Larsson, L., Callmer, J. & Stjernquist, B. (Eds). The Archaeology of the Cultural Landscape. Fieldwork and research in a south Swedish rural region. Acta Archaeologica Lundensia. Series in 4". No 19. Pp 369–375. Lund.*

GUSTAFSSON, S. 1995. *Fosie IV – Jordbrukets förändring och utveckling från senneolitikum till yngre järnålder. Rapport nr 5. Stadsantikvariska avdelningen Malmö Museer.*

GUSTAFSSON, S. 1998. *The farming economy in south and central Sweden during the Bronze Age. A study based on varbonised botanical evidence. Current Swedish Archaeology 6. Gustafsson, S. 2000. Carbonized cereal grains and weed seeds in prehistoric houses: an experimental perspective. Journal of Archaeological Science 27.*

JACOMET, S. 2006. Identification of cereal remains from archaeological sites. Archaeobotany Lab, IPAS, Basel University. Opublicerat kompendium.

MORK, E. 1946. *Vedanatomi.*

SCHWEINGRUBER, F. H. 1978. *Microscopic Wood Anatomy*. Structural variability of stems and twigs in recent and subfossil woods from Central Europe. Zug, Switzerland.

SCHWEINGRUBER, F. H. 1990. *Anatomy of European woods*. Paul Haupt förlag, Bern, Stuttgart, Wien.

Digitala källor

DIGITAL SEED ATLAS OF THE NETHERLANDS
<http://seeds.eldoc.ub.rug.nl/?pLanguage=en>

WOOD ANATOMY OF CENTRAL EUROPEAN SPECIES
www.woodanatomy.ch

BILAGA 5. ¹⁴C-ANALYS

International Chemical Analysis Inc. (ICA)

Resultat (augusti 2023)

Kontexter:

- 130 Kokgrop
- 140 Kokgrop

ICA ID	Submitter ID	Material Type	Pretreatment	Conventional Age	Calibrated Age
14C-7800	130 : 379	Charcoal	AAA	610 +/- 30 BP	Cal 1290 - 1410 AD
14C-7801	140 : 964	Charcoal	AAA	4270 +/- 30 BP	Cal 3010 - 2990 BC (0.6%) Cal 2930 - 2860 BC (90.3%) Cal 2810 - 2770 BC (4.6%)

- Calibrated ages are attained using INTCAL20.
- Unless otherwise stated, 2 sigma calibration (95% probability) is used.
- Conventional ages are given in BP (BP=Before Present, 1950 AD), and have been corrected for fractionation using the delta C13.

Rapporter från Arkeologikonsult 2023:3650